

FOLKEBIBLIOTEKERNES
HISTORIE I DANMARK

INDTIL AAR 1920

I OMRIDS VED

JØRGEN BANKE

KØBENHAVN 1920
AUG. OLSENS BOGHADEL
HELLERUP

Danmarks Biblioteksskole
Biblioteket

BF - mag

027.022 (189)

ex. 1

Trykt som Manuskript.

Sidst i det attende og først i det nitende Aarhundrede var der som bekendt i visse Lag af Danmarks Befolkning en levende Interesse for Oplysning af Almuen. De roussåuske Idéer besjælede en vis Del af Overklassen og gav sig et positivt Udslag i Skoleloven af 1814. Den nye Skole for Folket kastede hele sin Energi over dette at frembringe Læseevne og haabede, at man efter Erhvervelsen af denne Færdighed straks vilde anvende den i Livets Tjeneste.

I selve Skolen var man tilfreds, naar man blot kunde anvende Læseevnen paa Læsebogen og Remserne i Pontoppidans Forklaring eller Balles Lærebog, om Skolebiblioteker var der slet ikke Tale.

Oplysningstidens Præster, der i høj Grad beskæftigede sig med det frigjorte Bondefolks Erhverv, fik i Begyndelsen af det nitende Aarhundrede oprettet en Række Bogsamlinger, men da disse, som naturligt var for den Tid, kom til at bestaa af en Del forholdsvis lærde Landbrugsskrifter og opbyggelige Bøger, som kun et Faatal af den almindelige Landbefolkning paa dette Tidspunkt forstod, havde Folket som

Helhed kun saare ringe Udbytte af disse Biblioteker.

Oplysningstidens velmenende og gode Bestræbelser for, „at den frie Bonde kunde vorde kæk og oplyst, flittig og god, hæderlig Borger, lykkelig“, kronedes langt fra med Held ad Bogsamlingsvejen.

De alvorlige, humanitænkende Folk af Overklassen, der havde sat sig dette smukke Maal, manglede de pædagogiske Forudsætninger og det populære Materialer, og samtidig brød Romantikken ind over den oplyste Del af Folket, og den levned i Begyndelsen kun faa Smuler af sit Læsestof til Almuuen.

Da Grundtvig mellem 1807 og 1814 fik sin nationale Vækkelse, vilde han rejse alle gode Kræfter i Folket for at bevare Fædrelandet. Han vilde skabe det samme Fædrelandssind, som han selv havde, i hele Folket. I denne Periode troede han sikkert, at han gennem den nyerhvervede Læsefærdighed hos Folket kunde „vende Børnenes Hjertes til deres Fædre“ ligesom Døberen Johannes, ellers havde han vel næppe oversat Saksæ, Snorre og Beovulfs Drapa. Gennem en saadan Læsning skulde Folket ikke „fortabe sig i den øjeblikkelige Lykke eller Ulykke, men leve sig ind i Fortiden, hvor det skulde høste Kraft, Trøst, Visdom og Forhaabning som Beredelse til den store Fremtid“.

Imidlertid fandt disse Bøger ikke Vej til Folket, ligesaa lidt som hans bibelhistoriske og kirkehistoriske Digtning. Grundtvig kom efterhånden til det Resultat, at selv om Bogen var skrevet med „Englefingre“ og „Stjernepenne“, var og blev den en død Genstand for Folket, hvis ikke Lærerne ved Hjælp af Ordet satte Liv i den.

For at vor Almue kunde blive klar over, at den bestand af Mennesker, danske Borgere, der til sidst skulde have Borgerbrev i Himlen, skulde den gribes og vækkes paa samme Maade som Henrik Stefens havde grebet Grundtvig med sin ildfulde Tale — og dette skulde ske paa „Skolen i Soer“. Denne Skoletanke blev især levende hos Grundtvig efter at Frederik den Sjette havde givet sit Løfte om „raadgivende Stændertorsamlinger“.

Skulde Almuuen deltage i Landets Styrelse, maatte den vækkes og oplyses til denne nye Opgave. Hele Planen til Realløjskolen i Sorø var færdig og sanktioneret af Kristian den Ottende, men gik desværre i Graven med ham ved hans pludselige Død 1848.

Allerede i 1844 havde det nationale Røre i Sønderjylland givet Stødet til Oprettelse af Rødding Folkehøjskole, der fik et særligt nationalt og lidt højere liggende Præg end de Højskoler, som opstod efter at Kristen Kold i 1851 paa *sin* Maade havde ført Grundtvigs Tanker ud i Livet.

Da Grundtvig i Skrift kæmpede for „Skolen i Soer“ gjaldt det for ham om at vise, at her var „Skolen for Livet“, og i den kunde man hente noget helt andet og mere værdifuldt end det, man kunde vente sig blandt „Bogorme“ og „Heglehoveder“, der skabte „Papirvæsenet“ ved Hjælp af „Blækhave“. Grundtvig vidste selvfølgelig, at der var levende Bøger til, det var Bogen fra „den sorte Skole“, han vilde til Livs, men dette blev gjort saa kraftigt, at hans Disciple blandt det brede Lag af Folket kun fik Øje for Bogens daarlige Sider.

Grundtvig bekæmpede den „sprænglærde“ og pe-

danske Bog, men Kristen Kold tog det hele med. Det gjaldt især for Kold at faa Vækkelser frem — alt, hvad der ikke kunde give sig et næsten synligt Udslag i Vækkelsesekstase, duede ikke hverken i Højskole eller Børneskole.

Kold siger: „Vi roser os i lærde Skrifter af vore historiske Minder, og Saxo bliver oversat paa ordentlig Dansk og omdelt i Skoleme, men ikke brugt; Oehlenschlägers „Nordens Guder“ er ikke kendt blandt vor Almue, saa lidt som Nordens Mytologi i det hele; kun faa af vore Skolelærere kender den —. Det er vel sandt, at Folket kan læse, og *denne Overtro* paa Læsning er for en stor Del Skyld i vor Fordærvelse — dersom det var nok at læse, hvortil da Skolelærerne? — At læse sig til noget hører den modnere Allder til — og det maa forberedes ved mundtlig Undervisning. Faar man blot Syn for, at Aanden først skal vækkes, da vil den mundtlige Undervisning komme til at indtage sin Plads i Almueskolen saa langt over *den boglige, som den virkelige levende og virkende Mand staar over sit paa Papiret malede Portræt*“.

Saaledes kan man i Kolds „Skoletanker“ finde det ene Citat efter det andet, der er tydelige Udfald mod Bogen. Man vil let forstaa, at dette gav vanskelige Tider for Almuebibliotekerne, naar Almuens Opdragere havde et saadant Syn paa Bøger.

Ingen pegede paa, at det selvmodsigende i denne Kamp mod Bogen laa i, at Kampen blev ført paa Tryk og at de, der virkelig kunde tale „det levende Ord“ med de underbare Virkninger enten havde brugt eller maatte bruge Bogen for stadig at faa „det

levende Ords Kilde“ til at rinde. Baaede før og under det „levende Ords Storm“ havde de fleste Bogsamlinger det kummerligt, med deres tilfældige Underholdningsbøger uden Kontakt med Tiden. Kun faa af dem har efterladt sig Spor, de fleste var sikkert ganske betydningsløse.

Blandt Undtagelserne kendes dog enkelte, hvor man indkøbte Bøger i Pagt med Tiden og hvor Laanerne virkelig bestilte noget, f. Eks. Lundby Læseselskab i Sydsjælland, der blev stiftet af 18 Gaardmænd i 1841*). En af Husmændenes store Pionerer Peter Hansen, Lundby, var til en Tid Sjælen i dette Læseselskab — og man kan paa Bogbestanden se, at han her har hentet Materiale til sin Kamp for Husmændenes Frigørelse. Peter Hansen, J. A. Hansen og andre fremtrædende selvuddannede Mænd af Almuen vilde næppe have naaet frem til det Stade, de indtog, om de ikke havde haft Adgang til Bøger, saa Grundtvig og Kold gik noget for vidt. Dog maa det indrømmes, at deres Synspunkter i det store Hele var rigtige i Forhold til de Bøger, man dengang havde, og de Metoder, man anvendte.

Lærebogen i Skolen og Lærebogen paa Seminarerne var i den Grad i Forgrunden, at der ikke blev levnet Plads for den virkelige levende Bog blandt Almuen.

Medens Overklassen nød de romantiske Fortællere i fulde Drag, og Kristen Kold øste Kræfter af Ingemanns Romaner til sine livgivende Foredrag, naaede Flertallet af Almuen Vejs Ende uden at møde en Bog, der havde Indflydelse paa dets Liv.

*) Se „Bogens Verden“ Maria 1928 S. 30.

Bogen blev inden for Højskolen sat op som en Modsætning til Livet. Man kan lære i Livets Skole, men ikke af Bøgerne, denne Sætning blev slaet fast overalt, hvor Højskolen havde Indflydelse.

Til sidst vendte Folket hele Forholdet paa Hovedet, saa at det blev en almindelig Mening, at vilde man lære noget, burde man høre Foredrag, og vilde man underholdes, skulde man læse Bøger.

Selv om det kun var et Faatal af det danske Folk, der kom paa Folkehøjskole, bredte det levende Ords Metode i Aarenes Løb sig ud over hele Landet til Børneskoler og den mindste Vraa, og den holdt et hvert bogligt Arbejde blandt Folket nede mellem de ubetydelige Smaating, der i og for sig var gode nok, men alligevel rene Biting i Tilværelsen.

Selvfølgelig kunde Højskolen i Realiteten ikke være en Fjende af den gode Bog, og det lidt, der skete paa Folkebibliotekernes Omraade, blev ogsaa støttet af Højskoleelever paa Landet, men som Undervisningsmiddel, naaede Bogen aldrig frem i den gamle Højskoletype.

*

Den særprægede Retning inden for vor Folkekirke, der blev stiftet af nogle sjællandske Bønder først i Halvtrædserne og senere af Præsten Vilhelm Beck ført frem til en meget betydelig Magtstilling i dansk Folkeliv, tog selv Bogen i sin Tjeneste, men betragtede Folkebiblioteksbevægelsen som noget verdsligt og i visse Maader farligt, som man ikke burde give sig af med.

Fra Indre Missions første Tid har man lagt megen Vægt paa at sende Kolportører rundt med Bogparker; man havde altsaa Tro paa, at det trykte Ord vilde faa den allerstørste Indflydelse paa Mennesker, blot det var de rigtige Bøger, d. v. s. gudelige Bøger, af en ganske bestemt Type, der kom ud blandt Folk.

Vilhelm Beck havde en levende Sans for, hvad Bøger og Biblioteker kunde betyde, han besøgte ofte den kundskabsrige Præst Hans Knudsen i Bregninge og nød meget nyttigt og godt fra hans store Bibliotek, selv den verdslige Skønlitteratur læste han med stor Glæde. Han nævner i sine Erindringer, hvorledes han en Dag fik et Formylsens Bad i Dickens Pilwick-Klubben, men med Hensyn til Lægemandsfolket anlagde han ikke dette Synspunkt. Han var meget forhavset, da han opdagede, at den gamle Kolportør Jens Dyrholm ogsaa havde „Dyrlegebøger” i sin Taske; saa selve Folkebibliotekstranken laa meget fjernt fra Beck og endnu fjernere fra hans Meningsfæller.

Det er først i de aller seneste Aar, at man har set Missionsfolk søge til de offentlige Folkebiblioteker og være med til at opretholde dem.

*

Mellem 1865—72 eksisterede en nationalliberal politisk Forening, der hed „Den danske Folkeforening”, og i dens Repræsentantskab havde Dr. Matthias Steenstrup Sæde.

Han var gennem sine Studier af Historiens Filosofi, Kultur- og Litteraturhistorie kommen til det Resultat, at Tilstandene vilde stærkt forbedres, om man

kunde faa alle Samfundslag oplyst. I December 1865 sendte han til Folkeforeningens Repræsentantskab en Afhandling, der var en fuldstændig Plan for en Udgivervirksomhed, der skulde komme Almuens tilgode. I Indledningen til denne Afhandling siger han, at Folkeforeningen ikke alene skal føre en politisk Kamp, men ogsaa en *Kulturkamp*, idet den vanskeligste Modstand en „virkelig frisinder“, oplyst Politik i national Retning vil møde, stammer fra Almuens, især Landalmuens, Mangel paa Kultur og aandelige Interesser.

„Den første Betingelse fremfor Alt, for at Samfundslivet og Statslivet kan blive gennemtrængt af den nationale Aand og Bevidsthed i en Stat, der hviler paa et stærkt demokratisk Grundlag, er, at den samme Strømning af Kultur og fædrelandsk Bevidsthed gaar gjennem alle Samfundets Lag, omend paa Grund af de forskellige Livsvilkkaar Strømningens Grad og Maal kan være forskellig“.

For at Folkeforeningen kan naa dette Maal, foreslaar Dr. M. Steenstrup, at den organiserer en Virksomhed for at fremme Folkeoplysningen, og han foreslaar, at Foreningen dels skal udgive Folkeskrifter, og dels forbedre Undervisningsanstalter og Undervisningsmidler.

Derefter skildrer han Udgivervirksomheden, som han havde tænkt, den straks skulde udfolde sig. Landhusholdningsselskabet, Trykkefrihedsselskabet og den haderslevske Forening for Folkeskrifters Udgivelse har arbejdet gennem Aarene med en saadan Udgivervirksomhed, men Steenstrup mener, at de nævnte Selskabers Bøger nu trænger til Afløsere, dels fordi

de er kommen for lidt ud blandt Folket, og dels fordi, den forrige Udgivervirksomhed savnede pædagogisk Blik, idet de forrige Skrifter har haft de Ældre for Øje — og ikke Ungdommen, som det dog først og fremmest gælder om at paavirke og opdrage.

Efter Dr. Steenstrups Skøn skulde man begynde Udgivervirksomheden med meget billige Smaahæfter (2 à 3 Skilling Arket) og de burde indeholde Stof af vore Digtere, „som kunne tiltale Almuens paa dens nuværende Dannelsesstrin, saa at Intet medtages, der ikke let gaar ind i dens Forestillingskreds“.

Der nævnes derefter Eksempler paa og af Forfattere, som Dr. S. mener egner sig. Holberg, Oehlenschläger, Heiberg, Hertz, Ingemann, Bücher, H. C. Andersen, Chr. Winther, Carit Eklar, Anton Nielsen og Thyregod samt norske og svenske Forfattere.

Det var altsaa Meningen først at skabe et „æsthetisk Folkebibliotek“ og derefter eller maaske samtidig dermed et oplysende Bibliotek bestaaende af Historie, Naturskildringer, Rejsebeskrivelser m. m., Vejledning i Hvermands politiske og borgerlige Rettigheder og Pligter, en historisk Fremstilling af vor Friheds Udvikling efter 1830, en historisk Fremstilling af Bondestandens Udvikling. „Intet ligger for langt borte, naar dets Belysning kan fremme Bondens aandelige Syn, Følelsen af hans moralske og borgerlige Værdighed, den friere Opatteelse af hans Bedrift eller hans Stilling i Samfundet“.

Dr. Steenstrup mente, at man for at give disse Skrifter en saa stor Udbredelse som muligt, burde henvende sig til Kommunalbestyrelserne, der for et

biligt aarligt Kontingent kunde forsyne baade Sogne- og Skolebiblioteker med det nødvendige boglige Materiale.

„Det tør ventes, at naar en Virksomhed for Almueoplysningens Fremme blev begyndt med en vis Aand og Varme, der nu er saadanne Forudsætninger tilstede, at en ny Aand vilde vaagne for at anskaffe og benytte Almuebogsamlinger; naar først Sogneforstanderskaberne vilde støtte den første Udbredelse, tør det ogsaa haabes, at mangen en Bonde selv vil købe sig en lille Samling af de Bøger, han synes bedst om, og at Communer og private ville bruge nogle af de udgivne Skrifter til Flidsbelønninger for Skolernes Disciple. Vejen vil tillige være banet for, at Colporteur, som nu lidt skulle have en forhavsende Afsetning af ynkelige Viser og af Almanakker for Folket, ville kunne udbrede gode og billige Skrifter i en Grad, vi hidtil ikke have kjendt hos os“.

Dette udmærkede Forslag fra Dr. M. Steenstrups Side resulterede i, at der i 1866 blev nedsat et „Udvalg for Folkeoplysningens Fremme“, som bestaar den Dag i Dag.

Dets Udgivervirksomhed havde til en vis Tid nogen Betydning for vor Folkeoplysning, selv om det aldrig har naaet de Maal, Dr. Steenstrup tegnede i sin Skrivelse til Folkeforeningen. Efter at denne var ophørt, har Staten støttet dette Udvalg med betydelige Beløb, saaledes at dets Skrifter er blevet vidt udbredt.

Folkebiblioteker, Højskoleelever og Afenskoleelever m. fl. har stadig gennem Aarene faaet disse

Skrifter tildelt enten gratis eller for en meget ringe Betaling.

Desværre er det Storsyn, Dr. Steenstrup aabenbarer i sit Forslag, ikke blevet fulgt gennem Aarene, Udvalgets Skrifter er ikke blevet den yndede Folkelæsning, man ventede, idet man alt for lidt har været i Pagt med Tiden, især med Hensyn til det „æstetiske Folkebibliotek“.

For Folkebibliotekernes Vedkommende har denne Udgivervirksomhed ofte vist sig lammende, idet den visse Steder, hvor man ikke havde andre oplysende Bøger end de, man fik gennem „Udvalget for Folkeoplysningens Fremme“, har indgivet Folket et fejlagtigt Billede af oplysende Bøger.

I de første Aargange har man Øje for at følge med Tiden, man kan i 1868 f. Eks. bringe Bjørnstjerne Bjørnson: „En glad Gut“, men senere har man aldrig turdet bringe nogen som helst aktuel Skønlitteratur, vel nok i Kraft af den Sætning i Udvalgets Vedtægter, der lyder saaledes: „Skrifter, der behandler brændende Spørgsmaal fra det politiske og kirkelige Omraade er dog udelukkede“.

Dette har maaske hindret Udvalget i at udgive selv det mest neutrale af Skønlitteraturen efter 1870, men det burde ikke have hindret det i at følge Dr. Steenstrups Plan med Hensyn til den oplysende Litteratur, hvor Udgivervirksomheden har været saa spredt og lidet aktuel, at Folkebiblioteker i vore Dage kun kan bruge en halv Snes Værker, der virkelig egner sig i Folkeoplysningens Tjeneste — alt det andet staar som Hyldedyd og dermed som en tung Hindring for Landsbybibliotekernes Arbejde i Folke-

oplysningens Tjeneste, idet man af Respekt for Navnet og Formaålet ikke tør fjerne disse overflødige Bøger, som ikke har Bud til et eneste af Nutidens Mennesker*).

Det er den ikke statsunderstøttede Udgivervirksomhed, der har gjort den største Indsats i Folkeoplysningens Tjeneste, en Mand som Julius Schiøtt har ved sin Redaktion af det gamle „Frem“ givet mange blandt den opvoksende Ungdom først i Aarhundredet det rigtige Begreb om, hvad en oplysende Bog er, og hvad den kan udrette.

*

I det 19de Aarhundredes Løb udformer der sig tre Typer af Folkebogsamlinger herhjemme. Sognebogsamlinger, Folkebiblioteker i Købstæderne samt København og Frederiksbergs Kommunebiblioteker.

*

Sognebogsamlinger, Læseforeninger, Distriktsbiblioteker og hvad de ellers blev kaldt opstod og døde med deres Stiftere gennem hele Aarhundredet.

I A. S. Steenberg: „Folkebogsamlinger, deres Historie og Indretning“ findes nedenstaaende Uddrag af en Beretning, som Komitéen til Understøttelse af Sogne- og lignende Bogsamlinger har fremskaffet gennem Amtmændene 1889.

„Af Landets 1697 Sogne har de 1068 Bogsamlinger, beregnede paa Menigmand; i Bogsamlingerne findes saavel underholdende som belærende

*) Se Systematisk Fortegnelse i „Udvalget for Folkeoplysningens Fremme“. 50 Aars Virksomhed 1866—1916. Kbh. 1916.

Skrifter. Adskillige udstrakte Sogne har flere Bogsamlinger. I Reglen betragtes Bogsamlingen som Medlemmernes eller de bidragydende Brugerens Ejendom. I mange Tilfælde er der truffet den Bestemmelse, at Bøgerne, hvis Bogsamlingen opløses, skal overgives til Skolerne. 318 af Bogsamlingerne er Kommunens Ejendom. Det synes, som der gennemgaaende er megen Interesse for Bogsamlingerne i det Lag af Befolkningen, for hvilket de er bestemte. Det er som oftest Læreren, sjældnere Præsten, som har taget Initiativet til Bogsamlingens Oprettelse og er dens Styrke og — i Reglen ulønnede — Bibliotekar. Som oftest opbevares den i Skolen, i mange Tilfælde i særlige Skabe. Større belærende Værker findes kun undtagelsesvis; vore bedste folkelige fortællende Forfatteres Skrifter udgør Hovedmassen. Til Trods for den Interesse, hvormed Bogsamlingerne i det hele maa siges at omfattes, har de meget at kæmpe mod. Den største Vanskelighed er de smaa Kaar, under hvilke de virker. Kontingentet er lavt, i de fleste Tilfælde 1½—2 Kr. om Aaret for Gaardmænd, ½—1 Kr. for mindre velstillede, hvorhos fattige i Reglen intet betaler.

Kommunen yder kun i 165 Tilfælde et lille Bidrag.

De Midler, Bogsamlingen har at raade over, forslaar sjældent til at anskaffe saa mange nye Bøger, som ønskeligt var. Følgen heraf er, at mange Deltagere, og det netop de ivrigste og mest læselystne, trækker sig tilbage, naar de har læst alle Bøgerne flere Gange og ikke faar tilstrækkelig ny

Læsning. Svendborg og Aarhus Amter har de fleste Bogsamlinger, Maribo Amt de færreste".

Skønt der i ovenstaaende Beregning menes at være „megen Interesse for Bogsamlingerne i de Lag af Befolkningen, for hvilke de er bestemte", kan man dog straks se, at den Mening ikke er særlig godt underbygget, og at der i de øvrige Lag af Befolkningen ikke findes Gnist af virkelig Interesse for denne Sag; thi ellers havde man i økonomisk Henseende nok været bedre situeret. Stifteren og et Par enkelte Personer i Sognet havde Interesse for Bogsamlingen, men ellers stod den som et isoleret Fænomen, der spillede en meget ringe Rolle for Sognets aandelige og slet ingen for dets materielle Liv. Naar Stifteren forsvandt, gik Biblioteket i Staa og endte til sidst paa Skoleloftet. Paa forskellige gamle Skolelofter ligger der endnu Levninger af disse Biblioteksstifters Forsøg paa at gøre et Folkeoplysningsarbejde i Sognet. Lærere, Præster, Mejerister og Gaardmænd, der havde været paa Højskole, tog Initiativet til Oprettelse af disse Biblioteker, men de manglede i Reglen Evnen til at gøre Biblioteket til en virkelig Institution i Folkeopdragelsens Tjeneste. Deres smukke Initiativ og deres store, ulønnede Arbejde glemtes, saasnart de var væk. Hele den politiske Kamp-tid havde ikke stort tilovers for denne Smaasystem med Bøger, der i Reglen ikke vedkom Livet, det var og blev Underholdningsapparater af megen underordnet Betydning.

I Købstæderne voksede Bibliotekerne frem paa en noget anden Maade. Det var først sidst i Aarhundre-det, at Byerne fik deres Folkebiblioteker; førhen

tilfredsstilledes den Bibliotekstrang, der var tilstede, af Lejebiblioteker og Foreningsbiblioteker af forskellig Slags (Handværkerforeninger, Afholdsforeninger, kristelige Foreninger m. fl.). I Firserne og Halvfemserne oprettede man Folkebiblioteker i Købstæderne. De fleste Steder var det enkelte Personer, der tog Initiativet, enkelte Steder var det Kommunen. Bibliotekerne var meget tilfældigt sammensat, og deres Publikum var hovedsageligt de mindre vel stillede, og de fleste naaede ikke længere end til at løse Underholdningsopgaven. Omkring 1900 er der 26 Folkebiblioteker i Danmarks Købstæder, hvoraf der kun er et Par Stykker, der bæres af Kommunen. Lejebiblioteksprincippet er ikke helt forladt, idet man tager et manedligt Kontingent af 10—20—25 Øre.

*

Midt i den politiske Kampid i 1885 bevilgede Københavns Kommune 25,000 Kr. til Oprettelse af 6 Folkebiblioteker. To i den indre By og 4 i Forstæderne. Til deres aarlige Drift afsattes et Beløb paa 16,000 Kr.

Et Aars Tid efter deres Oprettelse skrev nuværende Finansminister N. Neergaard en Artikel i „Tidskue-ren" om Københavns Kommunes Folkebiblioteker, hvori han anerkender og glæder sig over denne nye Institution, der viser, at København er i Færd med at komme paa Højde med de engelske Storbys i den Henseende; men samtidig underkaster han den nye Institution en Kritik, der viser, at han paa dette Tidspunkt er fuldt klar over, at det egentlige Maal med Bibliotekerne maa lægges langt over det, der

er naaet, og at man maa komme saa vidt, at alle Lag og alle Stænder vil søge hen til disse Institutioner. Han skriver bl. a., at der med Hensyn til Bogbestanden er gjort Ret og Skel baade til „Venstre" og „Højre". Hvis man tvivler om, at „Venstre" har været Stedbarn, vil han fremhæve, at man f. Eks. finder Schandorph, Pontoppidan, Oppositionsmanden Drachmann, A. Kielland, G. Brandes, I. P. Jacobsen m. fl. godt og rigeligt repræsenteret".

„Den eneste betydelige Anke, der kan rejses, er, at den socialdemokratiske Litteratur slet ikke er repræsenteret. Det kan maaske forsvares, at Bibliotekerne paa deres nuværende Udviklingsstrin vil udelukke alle politiske og sociale Partindlæg, der kun har Betydning i Øjeblikkets Strid; men med hvad Ret udstækker man Udelukkelsen til Skrifter af L. Blanc, Lassalle, Henry George og lignende Forfattere, der findes oversatte paa Dansk — navnlig naar man optager Bøger som Pastor Bangs „Den tyske Socialisme" og C. Rosenberg: „Internationale". Selv Socialismens argeste Modstander kan dog ikke have noget imod, at de Arbejdere, der hylder socialistiske Anskuelser, men kun kender Brokker og Stumper af den socialistiske Teori, endelig en Dag sættes i Stand til at lære den at kende, saaledes som den i Sammenhæng er fremsat af sine betydeligste Forkæmpere".

N. Neergaard anker dernæst over, at Bibliotekerne er tarvelig forsynet med belærende Litteratur — „Naar $\frac{9}{10}$ af Udlanene tilhører den æstetiske Litteratur, ligger Aarsagerne maaske ikke blot i Publikums Smag, men ogsaa meget i, at der langt fra er

budt det noget tilstrækkeligt Udvalg af belærende Skrifter".

Til sidst foreslaar N. Neergaard, at Byen bør oprette et stort Centralbibliotek for alle Byens Borgere, og det bør ligge i det nye Raadhus, som man paa dette Tidspunkt taler om skal bygges.

„Ingen bør indvende, at Biblioteket vel kunde nøjes med mindre end at bo i et Palads —. Her er det bedste ikke for godt, og Kommunen burde være glad, hvis det nye Raadhus kunde blive et andet Hjem for den mest vide- og lærlystne Del af Byens Befolkning".

Siden den Tid har Københavns Kommunebiblioteker gennemgaaet en meget rig Udvikling, som vi senere skal komme tilbage til. To Aar efter København oprettede Frederiksberg Kommunalbestyrelse sit Folkebibliotek, i 1887.

Denne spredte Folkebiblioteksbevægelse, der i Størstedelen af det igde Aarhundrede virkede spinkelt og umetodisk forskellige Steder i vort Land, blev støttet af det Kgl. danske Landhusholdningsselskab, der blev stiftet 1769 og blandt sine Førere havde flere af de store Frigørelsesmænd, som tillige var store Oplysningsvenner. Paa dette som paa mangfoldige andre Omraader har Selskabet indlagt sig store Fortjenester. Det skænkede sine Skrifter til Bogsamlinger paa Landet, og det søgte at paavirke Bogbestanden i Bibliotekerne ved dets Fortegnelser over Bøger, der var passende for Sognebogsamlinger (1807, 1864, 1873, 1889, 1902). Fra 1876 til 1881 uddelte det Raben Lovetzanske Fond hvert Aar 3,000 Kr. til Sognebiblioteker og lign. Bogsamlinger paa Lan-

det. Endelig opførtes denne Sum paa Finansloven af 1882—83, og dermed anerkendte Staten, at Folkebiblioteksbevægelsen ikke var nogen helt privat Sag, Samfundet uvedkommende. Bevillingen blev forvaltet af Komitéen for Uddeling af Boggaver, og denne Bevilling steg smaat i nogle Aar, 1889—90 10,000 Kr. og i 1897—98 14,000 Kr. Paa dette Tidspunkt skifter Komitéen Navn og kaldes i Fremtiden Komitéen til Understøttelse af Folkebogsamlinger. Denne Komité bestod af Kontorchef, senere Departementschef A. P. Weis og daværende Adjunkt, senere Overlærer *Andreas Schach Steenberg* i Horsens; da sidstnævnte er den nyere Folkebiblioteksbevægelses egentlige Skaber, skal han omtales nærmere.

Steenberg er født 16. December 1854 i Hamborg, hvor hans Fader var dansk Postmester. Han blev Student i 1873, cand. polit. 1877, derefter tog han partiel Eksamen i Naturfag ved Polyteknisk Lærestanstalt og gav sig ind paa Lærerejejen, først som Lærer ved Ribe Katedralskole 1880, og Aaret efter som Adjunkt ved Horsens Lærde Skole, hvor han forblev, indtil han 1909 tog sin Afsked for helt at hellige sig Folkebibliotekssagen.

Gennem sine Studier havde Steenberg faaet sociale Interesser, og det var da naturligt, at han gav sig i Lag med Arbejdernes Oplysningsbestræbelser. Fra 1885 var han Formand for en Arbejderundervisning, der virkede gennem en Aftenskole og Søndagsforedrag, og da han samtidig var Bibliotekar ved Latinskolens Bibliotek, blev hans Interesse for Folkeoplysning gennem Bøger og Foredrag dybere og stærkere for hvert Aar. Han fik straks oprettet en

lille Bogsamling til Hjemlaan for Aftenskolens Elever, og da han ægrede sig over, at de 18,000 Bind i den lærde Skoles Bibliotek stod næsten fuldstændig ubenyttet hen, gennemførte han sin første Biblioteksreform, idet han fik Skolens Bibliotek aabent for offentligt Udlaan een Time ugentlig; dette førte med sig, at samtlige Statskoler i Landet senere fik offentligt Udlaan. Selv om alle Statskolebibliotekarer ikke var saa begejstrede for Sagen som „den lille Adjunkt“ i Horsens, førte det dog til, at det jævne Folk overalt, hvor der var lærde Skoler, fik Adgang til de forhen saa ubenyttede Bogmasser. Desværre var Aabningstiden for kort og midt om Eftermiddagen, hvor det ikke var givet alle lysthavende at komme, og da Bibliotekarerne var ulønnede og næsten ingen af dem besjælede af de samme store Idéer, som groede hos Steenberg, fik denne smukke Reform ikke nogen kendelig Virkning paa Folkeoplysningen i Danmark.

Steenbergs Arbejde med Udlaansvirksomheden til Arbejderne gav ham mange Venner i dette Samfundslag, og ved de Samtaler, han stadig førte med sine Laanere, blev det ham mere og mere klart, hvor frygtelig forsømt *Bogen som Folkeoplygelses- og Folkeoplysningsmiddel* hidindtil havde været herhjemme. Det blev ham en Hjertesag at hidføre Reformen paa dette Omraade, og saa snart, der var en Lejlighed, tog Steenberg Ordet baade i Skrift og Tale.

Da man først i Halvfemserne nedsatte en Kommission for at overveje Muligheden for et Statsbibliotek i Aarhus, skriver Steenberg i Berlingske Tidende en Artikel med Forslag til et helt System af offentlige

Biblioteker uden for København, og Artiklen bliver optaget i mange af Landets Blade.

Samtidig med, at Interesserne for Folkeoplysning gennem Bogen gror op hos ham, helmer han ikke, før han faar Klarhed over, hvorledes man ordner saadanne Forhold i andre Lande. Han har en Ven i England, der stadig sender ham Avisudklip vedrørende de engelske Folkebiblioteker, og han faar Forbindelse med Professor Dr. Edv. Reyer, der i 1891 var blevet Medlem af Bestyrelsen for „Wiener Volksbildungsverein“ og som lige havde udgivet sin Bog „Volksbibliotheken“, der indeholdt en udførlig Fremstilling af de offentlige Biblioteker baade i England og Amerika. Dette førte til, at Steenberg blev stærkt begejstret for Folkebiblioteksarbejdet i de engelsktalende Lande, og da han samtidig herhjemme gennem sin Artikel var kommen i Forbindelse med Ludvig Schrøder, Askov, som var Medlem af Kommissionen til Forberedelse af Loven om Statsbiblioteket i Aarhus, fik han Lejlighed til at udtale sit Syn paa Folkebiblioteksvæsenet paa et Møde i „Dansk Skoleforening“, og fra det Øjeblik er Steenberg i Grundgrunden paa dette Omraade herhjemme.

Før havde man aldrig tænkt paa, at Arbejdet for Sognebiblioteker og Folkebiblioteker var andet end smaa Udslag af Underholdningsstrang hist og her i vort Folk, Steenberg løfter dette Arbejde op i en højere Plan, gør det til en Folkeoplysnings sag af Rang og omplanter de angelsaksiske Idéer paa dansk Grund.

„Steenberg var“, som H. O. Lange skriver i „Bogens Verden“, „den første herhjemme, der saa Be-

tydningen af den amerikanske Biblioteksudvikling. Paa en Rejse derover samlede han et Fond af Begejstring og Kundskaber, som han udmøntede herhjemme i Sagens Tjeneste. Skønt hans praktiske Biblioteksgerning indskrænkede sig til Horsens lærde Skoles Bibliotek, fordybede han sig med Energi i alle tekniske Spørgsmaal, i Forstaelse af Teknikkens Betydning for Sagens lykkelige Udvikling. Med sin store Elskværdighed og Forhandlingsdygtighed vandt han Sagen Venner i alle Kredse. Han var den altid beredvillige Hjelper og Raadgiver, og hans Saglighed og intime Forstaelse af alle paagældende Forhold gav hans Ord Vægt. Han var ikke den store Agitator; dertil var han for forsigtig og for fortrølig med „de ringe Dage“, og Sagens mange praktiske Vanskeligheder. Men han banede Vej for Biblioteksagen med en Trofasthed og en Begejstring, der overalt satte rig Frugt“.

Efter at Steenberg havde talt for Folkebiblioteksagen paa sine første Møder, blev det almindeligt ved Lærermøder og større Skolemøder at kalde paa ham som Taler. Han blev raadspurgt ved Opretelse af Folkebiblioteker, og det gled lidt efter lidt ind i det danske Folks Bevidsthed, at gode Raad om Bogsamlinger og Folkebiblioteker altid kunde faaes omgaende og beredvilligt hos Adjunkt A. S. Steenberg i Horsens. Det var derfor ganske naturligt for Staten at bede Steenberg indtræde i Komiteén for Understøttelse af Folkebogsamlinger 1899.

Fra 1885 til 1899 havde Steenberg samlet Erfaringer paa Folkebiblioteksvæsenets Omraade, og i Aaret 1900 udsendte han sin Bog „Folkebogsamlinger“.

deres Historie og Indretning", og fra det Øjeblik har Danmark en Folkebiblioteksteknik. Selv om Bogen i Forhold til vor Tids Udvikling paa dette Omraade er meget mangelfuld og skitsenæssig, maa man sige, at den er Grundvolden for al senere Udvikling. Nu havde Folkebibliotekarerne et Sted at søge til for at faa klarret alle de Problemer, der ophober sig, naar man skal styre og lede Udviklingen selv af et meget lille Bibliotek.

Efter et mindre Afsnit om Læsning i Almindelighed, indeholder Bogen Folkebibliotekernes Historie, særlig de engelske og amerikanske, og viser derved, hvor elendig en Stilling vore Folkebiblioteker indtog i Forhold til de engelsktalende Landes.

„Der kan ikke være nogen Tvivl om", skriver Steenberg, „at vi her i Danmark trænger til at faa Bøger og Læsning langt længere frem i Folkeoplysningsarbejdet. Der er gennem de folkelige Foredrag udrettet meget, og de vil altid komme til at spille en vigtig Rolle. Men de kan ikke erstatte Læsningen. Naar imidlertid endnu Foredragets „levende Ord" saa ofte af mange Mennesker foretrækkes fremfor Bøgenes „døde Bogstav", saa er Grunden blandt andet sikkert den, at de ikke forstaa at bruge Bøgerne. Der ligger i dette Forhold en stærk Kritik af den Undervisning i Læsning, som Folkeskolen giver sine Elever. Denne Mangel paa Evne til at forstaa en skreven Fremstilling, naar den blot gaar lidt ud over, hvad en jævn Fortælling giver, har ogsaa medført, at de mange Bøger, som det kgl. Landhus-holdningsselskab, Udvalget for Folkeoplysnings Fremme og Ilgørende Institutioner spreder ud over

Landet, langt fra gør den Nytte, som de skulde. Der er endnu alt for mange, som ikke kan se, at for den, der forstaar at skaffe sig Kendskab gennem Bøger, er Bøgerne et udmærket Arbejdsredskab.

Denne Mangel ved vort Oplysningsarbejde maa der raades Bod paa. Det kan gøres ved en forbedret Læseundervisning i vor Børneskole og vor Ungdomsskole. Men dette Arbejde vil for en stor Del være splidt, naar der ikke tillige gives let Adgang til god Læsning, og dette naas bedst gennem Folkebogsamlingerne.

I Bogens andet Afsnit fremsætter Steenberg en Slags Metodik for Oprettelse af Folkebogsamlinger.

Naar man med den senere Udvikling in mente læser dette, faar man Begreb om, hvor uendelig forsigtig, man dengang maatte gaa til Værks og slaa af paa Idealerne for at faa Væksten til at komme. Gennem hele Bogens første Afsnit har vi haft de amerikanske Idealder for Øje og tydelig set, at Biblioteks-sagen er en Samfundssag, men i Danmark kan man ikke strække sig længere end til at se, at dette maa komme engang i Fremtiden, foreløbig tør man ikke stille saadanne Krav; man har i første Afsnit stiftet Bekendtskab med de herligste Biblioteksbygninger, men herhjemme vil Steenberg være tilfreds, om man blot kan faa en Reol i en Skolestue, et Rum i et Forsamlingshus eller et Værelse paa Teknisk Skole. Da maa man sige, at den nuværende Finansminister N. Neergaard bedre ramte Sømmet paa Hovedet, da han allerede i 1886 udbad sig et Palads til Københavns Folkebiblioteker. Den samme Beskedenhed og Fordringssløshed præger hele Steenbergs

Fremstilling, saasnart der er Tale om danske Forhold.

Hele den tekniske Afdeling af Bogen præges af Omsorgsfuldhed for, at der bliver noget at vælge imellem for Bibliotekarerne baade inden for Klassedelingsystemer og Udlåansnoteringssystemer. Det var selvfølgelig en meget vanskelig Sag paa dette Tidspunkt at træffe det rette og fastslaa et ensartet System for hele Landet. Steenberg vidste jo, hvor stærkt de danske Personligheder ønsker at gøre sig gældende især inden for Smaatingenes Verden, saa det var maaske nok klog Politikk at give Opfindertalenterne Plads at røre sig paa, om ikke for andet, saa for at holde dem fangen ved Arbejdet. Det var ligeledes et stort Problem at finde gode danske Udtryk for alle de tekniske Benævnelser, som et virkeligt ordnet Biblioteksvæsen kræver; Steenberg løste Problemerne med vekslende Held, en Del af hans tekniske Navne blev staaende og vandt Hævd, men andre er sunket til Bunds og afløst af bedre. Steenberg gjorde sig stærk Umage for ikke at indføre fremmede Ord samtidig med de fremmede Idéer, men her gik han ofte noget for vidt i sine gode Bestræbelser. Han fastslaar Ordet Bogsamling i Stedet for Bibliotek, og saa synes han ogsaa, at han bør rejse Diskussionen om Navnet Bibliotekar for at være konsekvent, men denne Diskussion om en Ubetydelighed har afstedkommet en Mængde unyttig Skriveni og Tale, idet Purister inden for Biblioteksbevægelsen, hvor der var Lejlighed, har fortsat Diskussionen, spildt Forsamlingers kostbare Tid og en Mængde Papir. Endnu 29 Aar efter Bogens Fremkomst er denne ørkesløse og tidsspildende Diskussion i Live.

Steenbergs Bog, hans Agitationsartikler og Agitationsrejser fik et folkeligt Biblioteksvæsen paa Benene i Danmark. I de første fem Aar af Aarhundredet tog det Form, og man kunde saa smaa skimtede Konturer ud af det brogede Kaos, Pioneren gik ind til.

*

Den 11. Marts 1897 underskrev Kongen Loven om Oprettelse af *Statsbiblioteket i Aarhus*; den bestod kun af en eneste Paragraf, der lyder saaledes:

„For Statskassens Regning oprettes der et Provinsbibliotek i Aarhus, til hvilket bliver at afgive fra Det store kongelige Bibliotek dels dets Dubletsamling af de her i Riget alt udkomne Skrifter, dels fremtidig det ene af de to Eksemplarer af de her i Riget udkomnede Skrifter, der i Henhold til de gældende Regler om Bogtrykernes Afleveringspligt afgives til sidstnævnte Bibliotek, alt dog med de Undtagelser, som dets Bestyrelse maatte skønne nødvendige. Endvidere indlemmes i Provinsbiblioteket det forenede Stifts- og Skolebibliotek, der for Tiden opbevares ved Katedralskolen i Aarhus, med Undtagelse af den Del af Samlingen, som af Hensyn til Skolens Tarnv bør forblive ved denne. Til Opførelse af Provinsbiblioteket kan anvendes 240,000 Kr. Udgifter til Lønninger for Bibliotekets Funktionærer, til Indbinding og til Bibliotekets øvrige Drift bevilges ved de aarlige Finanslove.

Provinsbiblioteket i Aarhus henhører umiddelbart under Ministeriet for Kirke- og Undervisningssvæsen, der fastsætter de nærmere Bestemmelser om Forretningsgangen ved Biblioteket i Henseende til Udlaan, Aabningstid m. v.”

Om dette Bibliotek skulde virke som Folkebibliotek eller videnskabeligt Bibliotek, fremgaar ikke af ovenstaaende Lov, og i Kommissionsbetænkningen, der gik forud for Loven, findes ikke særlig klare Udtalelser, der kunde afsnitke Retningslinierne for dets fremtidige Arbejde. Betænkningen ønsker, at Biblioteket skal tjene til Fremme af almindelig Oplysning — at det ikke kan være anlagt paa Specialstudier, men dog saa vidt muligt bør sættes i Stand til at tilfredsstille særlige Ønsker om Bøgers Anskaffelse, naar disse ikke gaar for dybt ind i Videnskabens Undersøgelser, thi saadanne maa det overlades Landets store Biblioteker at anskaffe. Man anser det for at være ganske naturligt, at Aarhus-Biblioteket i Tiden bliver *et Slags Centralbibliotek for andre Byers offentlige Biblioteker*, men Tanken med Oprettelsen af Aarhus-Biblioteket er dog ikke at være, hvad man kalder et Folkebibliotek".

Imidlertid viste det sig, da Biblioteket blev aabnet i 1902, at det særlig blev Folkebiblioteksarbejdet, man straks kastede sig over.

Overbibliotekar Carl S. Petersen skriver i "De danske Bibliotekers Historie", at Statsbiblioteket hurtigt fik et stort og stadigt voksende Publikum ud over Landet og spillede en betydningsfuld Rolle under det folkelige Biblioteksvæsens Udvikling. Det traadte ikke blot i Forbindelse med Enkeltlaanere, men udsendte siden 1902 Vandrebogsamlinger til Folkebibliotekerne, en Virksomhed, der i 1914 reorganiseredes, efter at den fornødne Bevilling dertil var opnaaet. I Sammenhæng hermed staar Udgivelsen af forskellige trykte Kataloger, dels (siden 1906) over

den aarlige Tilvækst af udenlandsk Litteratur, dels over Udvalg af nordisk Oplysningslitteratur og over særlige Fag eller Emner. Ogsaa paa anden Maade gav en levende Interesse for Folkebibliotekerne sig til Kende fra Statsbibliotekets Side. Under Landsudstillingen i Aarhus 1909 indrettedes i Forening med Statens Bogsamlingskomité et Mønstrefolkebibliotek („Stationsbyens Folkebibliotek", trykt Beskrivelse), og vendt mod Overbibliotekar H. O. Lange's Plan om Oprettelse af Amtsbiblioteker (Centralbiblioteker) foresloges det (1910) at grunde det folkelige Biblioteksarbejdes fremtidige Organisation paa et System af Vandrebogsamlinger udgaende fra Statsbiblioteket, ved hvilket ogsaa Uddannelsen af vorde Folkebibliotekarere formentlig naturligst hørte hjemme. Dette trængte vel ikke igennem, men da Loven om statsunderstøttede offentlige Biblioteker 1920 vedtoges, fandt Statsbibliotekets særlige Stilling til Folkebibliotekerne et Udtryk derigennem, at dets Overbibliotekar ved Siden af Biblioteksdirektøren blev det eneste „fødte" Medlem af Biblioteksraadet, det folkelige Biblioteksvæsens nye Overbygning".

Statsbiblioteket indhøstede gennem sit Folkebiblioteksarbejde mange Erfaringer, der paa forskellig Maade er kommet Folkebibliotekerne til gode.

Samtidig med Statsbibliotekets Arbejde fortsatte A. S. Steenberg sin agiterende og raadgivende Virksomhed. Han udgav i 1905 den udmærkede lille Bog „Skolen og Bøgerne", der har faaet stor Indflydelse paa de Reformter, der senere er indført m. H. t. vor Læseundervisning og Arbejdet med Bøgerne i Skolen i det hele taget.

Samme Aar, den 25. November, samler Lærer Jens Bjerre, Lemvig, en Række Repræsentanter for *Danmarks Folkebogsamlinger* i Fredericia for at danne en Biblioteksforening. Steenberg, der ogsaa havde været ivrig for denne Sag, var til Stede ved Mødet, men da han som Statens Repræsentant mente at kunne være Foreningen til større Nytte, naar han stod uden for, blev han ikke valgt ind i Bestyrelsen.

Det blev Lærerne J. Bjerre og Johannes Grønberg, Rodskov, og især Bjerre, der gav Foreningen sit Præg.

Jens Bjerre er født i Heltborg, Thy, 3. September 1871 Søn af Gaardejer Anders Christian Andersen, Bjerre. Han begyndte sin Løbebane som Vesterhavsfisker, men da han havde stor Lærelyst og gode Evner, tog han efter 2 Aars Forberedelse Lærereksamen og blev Lærer i Vesterhavshvysen Esbjerg, 1895. Tre Aar efter var han Medstifter af Esbjerg Folkebibliotek, og da han blev Lærer i Lemvig 1900, blev han ogsaa der Medstifter af denne Bys Bibliotek, og herfra udgaaar hans Bestræbelser for at samle Danmarks Folkebiblioteker i en Forening, der „med de til dens Raadighed staaende Midler skulde fremhjælpe de danske Folkebogsamlinger“.

Bjerre blev Formand og Redaktør af Foreningens Organ „Bogsamlingsbladet“, der udsender sit første Nummer i Maj 1906.

Bjerre, den sejge, utrættelige Vesttyde, var den rette Mand til at samle og organisere den spredte Bævægelse ud over Landet.

Han saa straks, at Folkebibliotekerne var til stor Nytte for Forlagernes gode Bøger, idet Laanerne i

disse Institutioner ganske naturligt optoges til Bøgekøbere, naar de traf gode Bøger, som de atter og atter vilde vende tilbage til; og derfor syntes Bjerre, at Forlæggerne burde skaffe Bibliotekerne mindst 25 pCt. Rabat paa Nyindkøb. Folkebibliotekerne vilde da heller ikke være fristet til stadig at købe antikvariske Bøger eller nøjes med udcirkulerede Læsekredsboøger. Kort Tid efter Foreningens Stiftelse havde Lærer Bjerre sammen med afdøde Kateket, senere Centralbibliotekar J. P. Andersen, Lemvig, en Forhandling med Forlæggernes Organisation, der resulterede i et kontraktligt Forhold om de ovennævnte 25 pCt.s Rabat. Alle statsunderstøttede Folkebogsamlinger, der var Medlemmer af Foreningen, havde nu Adgang til at faa billige nye Bøger, og der blev en stor Indmelgelse af nye Medlemmer samtidigt med, at Folkebibliotekernes Bogbestand blev hævet op i et højere Niveau med Hensyn til den ydre Skikkelse.

Bjerre, Grønberg og Steenberg arbejdede særdeles godt sammen, Grønberg hjalp Steenberg med Agitationen, og Steenberg skaffede Bjerre Statistiskud til „Bogsamlingsbladet“, der blev et stærkt Bindeled mellem Folkebibliotekerne indbyrdes. Bladet udgik det første Aar (1906) i fire Numre, og det andet Aar i seks. De tre ovennævnte Herrer var de flittigste Penne. Der skrives om „Bogvalg“, „Bibliotekaren og hans Opgaver“, om „Agitation“, „Anmeldelse af Bøger“, Notiser fra Biblioteksarbejdet“ og meget andet, der tjente til at sætte Mod og Arbejdslyst i Folkebibliotekernes Bibliotekarer og andre interesserede.

Tredie Aargang udgaar „Bogsamlingsbladet“ i et stort Oktavformat, og hvert Nummer indeholder en Fortegnelse over udkomne Bøger, der egner sig for „Folke- og Børnebogsamlingen“.

Foreningens Generalforsamling havde valgt Bestyrelsens Medlemmer til at fremstille en saadan Fortegnelse, der selvsagt maatte virke noget heterogent, eftersom alle Bestyrelsesmedlemmer fik deres Anmeldelser optaget paa eget Ansvar uden Redaktørens Mellemløst. Efter at Redaktøren havde bedt de med Anmeldelserne misfornøjede Medlemmer „skælde ud“ i Bladet, fremkom et kraftigt Indlæg fra den kendte Læge og Biblioteksmand J. S. Møller, Kalundborg, hvori han hævdede, at de anbefalede Bøger blandt Skønlitteraturen burde ligge i et højere Niveau, og at man ikke tog tilstrækkeligt med af de oplysende Bøger; dermed var man i Bogsamlingskredse inde paa den Diskussion, der er blevet ført videre op gennem Tiderne, og som sikkert vil blive fortsat længe endnu, idet dette Spørgsmaal hører til det, der skiller mellem gamle og nye Retningslinier for Folkebiblioteksarbejdet.

*

Hvert Aar skrev Overlærer Steenberg en Oversigt over Sagens Fremgang i „Bogsamlingsbladet“. I 1908 meddelte det, at der er 50 Købstadsbogsamlinger, der har faaet Støtte af Staten, men der mangler endnu Biblioteker i 23. Paa Landet er Tallet vokset fra 560 til 641. Der er 122,000 Bind i Købstæderne med 370,000 Udlaan og 280,000 Bind paa Landet med 540,000 Udlaan. Foreningen har 532 Folkebiblioteker som Medlemmer og 136 Børnebogsamlinger.

Aaret 1909 blev et meget betydningsfuldt Aar for Folkebibliotekerne i Danmark.

For det første tog Overlærer Steenberg sin Afsked fra Skolen i Horsens, blev udnævnt til *Ministeriets Konsulent i Bogsamlingsssager* og Formand for *Statens Bogsamlingskomité*. Bjerre skriver i den Anledning i „Bogsamlingsbladet“, at man hilser denne Udnævnelse med Glæde, og haaber, „at Ministeriet gjorde dette Skridt med fuldt Overlæg — vi tvivler i det hele ikke derom. Det vil sige, at Sagen er knæsat af Staten, at denne ikke som hidtil vil slæbe med, men gaa i Spidsen. Folkebogsamlingsssagen er og bør ikke være en Privatsag. Det er ikke en Pengeforetning el. lign., men en Samfundssag. Derfor er det ganske urimeligt, at Staten siger: Hver Kommune bestemmer selv, om de vil have en Bogsamling eller ej, og ønsker de en, træder vi hjælpende til. Staten bør gaa i Spidsen for denne som for enhver Oplysningsssag. Den bør fastsætte et Minimum, betale de væsentlige Udgifter heril, og saa lade de enkelte Kommuner kappes om at gaa videre. Vi haaber, at denne Udnævnelse betyder, at Staten paa dette Omrade vil overtage en Førerstilling ogsaa med Hensyn til den pekuniære Side af Sagen“.

*

Steenberg flyttede til København og indrettede Statens Bogsamlingskomités Kontor, hvor han nu for Alvor tog et systematisk Arbejde op for at fremkalde bedre Forhold i Folkebibliotekerne, Indførelse af bedre Metoder i Folkebibliotekernes Administration og direkte agitere for Oprettelse af nye og re-

organisere ældre Biblioteker, men det tog endnu nogle Aar, før man saa Frugt af dette Arbejde.

For det andet havde Foreningen Danmarks Folkebogsamlinger og Statsbiblioteket i Aarhus slaet sig sammen om et stort Biblioteksmøde i Forbindelse med Landsudstillingen i Aarhus, og her fremstillede in natura et komplet Bibliotek for en større Stationsby, samt en Biblioteksudstilling, der gav en „Oversigt over danske Bibliotekers daværende Forhold, baade over den mere tekniske Side — ved statistiske, grafiske o. l. Fremstillinger — over deres Betydning som Arnesteder for Folkeoplysning gennem Bøger her i Landet“. Udstillerne var de tre Statsbiblioteker, Statens Bogsamlingskomité, Københavns Kommunes Folkebiblioteker og andre Biblioteker i København, 12 Købstadbiblioteker og 5 Bogsamlinger paa Landet. Stationsbiblioteket var indrettet i en særlig Bygning, og de Besøgende maatte benytte det som et virkeligt levende Bibliotek. Dette Forsøg paa at vise noget for den Tid ideelt, gjorde Indtryk paa mange, og blandt andet gav det Stødet til det smukke Bibliotek, som P. Lauridsen og Hustru senere indrettede i Vejen.

Det tredje, og vel nok det mest frugtbringende for Bibliotekssagen, der skete i 1909, var Overbibliotekar H. O. Langes Foredrag „Om Bibliotekssagen uden for København“, hvor biblioteksinteresserede for første Gang fik et virkeligt klart og anskueligt Billede af, hvad Fremtiden bar i sit Skød paa Folkebiblioteksvæsenets Omraade.

Foredraget, der fra først til sidst er et betagende Indlæg for Bogen som Opdragselsesredskab, indeholder blandt andet følgende:

„Den moderne Biblioteksbevægelse, der er udgaet fra England og Amerika, har sat sig til Opgrave at faa Folk til at læse. Det er en Oplysningsbevægelse, der er et baade naturligt og nødvendigt Supplement til Skolen.

Men denne Bevægelse kan endnu ikke siges at have naaet Danmark. Vort Biblioteksvæsen er endnu ikke organiseret; endnu har, hvad Amerikanerne kalder „the library spirit“ (Biblioteksidéen) ikke oplydt Aandskulturens ledende Kræfter i Kirke og Skole, i Litteratur og i Presse; og vore Myndigheder har endnu ikke set Opgavens Storhed og Vigtighed, hvorfors deres Bestræbelser heller ikke præges af Sikkerhed og Maalbevidsthed.

Staten gør ret betydelige Ofre for de videnskabelige Biblioteker og støtter ogsaa de saakaldte Folkebiblioteker, om end den Støtte, som det enkelte af disse Biblioteker faar, er saare ringe. Men Kommunerne staaar meget langt tilbage, og det ser ud til, at det kan vare længe, førend en Kommune forstaaer, at det er lige saa nødvendigt for et lokalt Samfund at have et offentligt Bibliotek som at have en offentlig Skole, og at de nødvendige Udgifter til Bibliotekets Drift bør kunne paalignes Beboerne med samme Ret som Udgifterne til Skolen.

Ligesom Skolen er en stor Organisme, begyndende med Folkeskolen og endende med Universitetet, saaledes bør Biblioteksvæsenet i et Land som Danmark være et organisk, sammenhængende Hele, begyndende med Skolebogsamlingen, omfattende lokale Læsestuer med Haandbiblioteker, Vandrebiblioteker, større centralt beliggende Biblioteker for større Distrikter

samt de videnskabelige Biblioteker i nøje Samarbejde med disse.

I Øjeblikket har vi de videnskabelige Biblioteker og Folkebogsamlingerne; det svarer til, om vi paa Undervisningsvæsenets Omraade kun havde Universitetet og Folkeskolen. De forbindende Mellemlid, der skaber den organiske Helhed, mangler. Folkebogsamlingerne er som en Almisse til de brede Lag uden den rette folkeopdragende Kraft. Det offentlige Bibliotek skal jo ligesom Skolen opdrage Samfundsborgere, men i den Belysning tager Folkebogsamlingen sig ikke ud til sin Fordel.

Det, som tiltrænges for hele Landet, er en Biblioteksorganisme, der kan sprede sit Net ud over By og Land, gøre Propaganda for den gode Læsning, vække og tilfredsstille Trangen til Kundskab og skabe Aandskulturen nye Vilkaar i vort Folk.

Naar man drøfter Bibliotekssagen, bør man aldrig sætte Maalet lavere. Paa dette Omraade er det bedste ikke for godt.

Bibliotekssagen trænger til Organisation, og dette vil sige, at der maa skabes en Række aktive Centra, hver med sit Opland, i fast organiseret Samarbejde med de lokale Folkebogsamlinger til den ene og med de videnskabelige Biblioteker til den anden Side. Det vil være baade naturligt og formaalstjenligt at holde sig til en i det daglige Liv saa vel kendt administrativ Inddeling som Amtene, saa at hvert af vore 18 Amter faar sit offentlige Centralbibliotek.

Disse Biblioteker bør varetage deres Oplands Biblioteksbehov i videste Omfang og sigte baade paa den mere elementære og paa den højere Læsning. Paa

deres Læsestuer skal under betryggende Forhold og saa saadanne Sager fra de videnskabelige Biblioteker kunne benyttes, der ellers ikke kan forsendes, og de maa tjene som Mellemlid mellem Studerende og de store Biblioteker og som lokale Oplysningsbureauer for alle videbegærlige Mennesker inden for deres Kres.

For Byens Vedkommende, i hvilken et saadant Bibliotek ligger, maa det erstatte de nuværende Folkebogsamlinger. Det udlaaner baade underholdende og belærende Litteratur; det kan selvfølgelig indrette Udlaanfilialer, om det er nødvendigt. Det har en Læsestue med Haandbibliotek, Blade og Tidsskrifter, og tidssvarende Kataloger. Det udlaaner Bøger til sit Opland og udsender Vandrebiblioteker overalt, hvor saadanne ønskes; det indretter særlige Skolebogsamlinger, der kan veksle. Det repræsenterer det bibliotekariske Initiativ inden for sit Omraade og arbejder hen til Oprettelsen af Haandbiblioteker i Landsognene. Det tager de nødvendige Hensyn til lokale Forhold, f. Eks. de lokale Industrier eller en særlig Art højere Undervisning, der har sit Hjemsted i Byen. Dets Opgave er kort sagt paa enhver Maade at tjene Samfundslivet og dets Aandsidé i det lokale Samfund, at give alle samme Ret og Adgang til de Skatte, som Bøgenes Verden rummer . . . . .

Jeg tænker mig disse Provinzbiblioteker som Biblioteker paa indtil 50,000 Bind. De bør være ret kræsnere i Valget af Bøger; de bør have det bedste og nyeste af nordisk Litteratur, der meddele Kundskab og Oplysning, og det bedste af den Litteratur, der beriger

Aand og Hjerte. Der bør ogsaa findes Værker paa fremmede Sprog, valgte med Omhu og Forstand.

Maaske vil det ikke være saa umiddelbart indlysende, hvilken Betydning saadanne Biblioteker kan faa for Landkommunerne, der jo nu i ret stort Omfang har deres Folkebogsamlinger. I mine Tanker er der i vore Dage ikke megen Mening i at have en permanent lokal Samling af underholdende Litteratur i et Landsogn; de gode Bøger i vor underholdende Litteratur bliver jo billigere og billigere. Der bør efter mit Skøn stræbes hen til, at der omkring i Landsognene oprettes Haandbiblioteker, bestaaende af udsøgte Haandbøger, som kan raadspørges af Befolkningen og er knyttede til Læsestuer, der de fleste Steder vil kunne skaffes i Forsamlingshuse, Missionshuse eller Skoler. Trangen til underholdende Læsning vil kunne mødes af Vandrebogsamlinger, og saadanne vil vistnok, anbragt paa de rette Steder, i høj Grad kunne gøre Propaganda for god Læsning. Enhver Forening i Distriktet skal paa visse Vilkaar kunne faa en Vandrebogsamling af en bestemt Karakter sammenstillet og tilsendt fra Amtsbiblioteket. Paa denne Maade vil Landbefolkningen i Virkeligheden kunne faa Adgang til en langt større Litteratur, end de smaa lokale Folkebogsamlinger nu byder den.

Et Amtsbibliotek bør være det lokale Samfund's Ejendom og kun komme sit Opland til gode. Almindeligvis bør dets Bøger ikke udlaanes uden for Distriktet. Det bør ikke være en Statsinstitution, det bør være en selvejende Institution, der bæres af det lokale Samfund, for at der kan blive den rette Vekselvirkning mellem den følbare Nytte, som det gør, den

lokale Interesse, det lokale og private Initiativ, der er af langt større Værdi end Statens Initiativ i en Sag som denne, og endelig de lokale Ofre. Men Staten bør træde hjælpende til og bidrage til disse Bibliotekers rolige og organiske Vækst ogsaa i Tider, da det lokale Initiativ er svagt og Interessen slap".

Efter dette Perspektiv over den nye Bibliotekstype udvikler Lange, hvorledes Staten bør støtte Amtsbibliotekerne. Der maa skabes en Lov, der sikrer deres Tilværelse uden dog at gøre dem til Statsbiblioteker, og Staten maa ved at give Grundlønnen til Bibliotekaren betinge sig, at han bliver faguddannet.

Lange fremhæver stadig Forholdene i Amerika og mener, at vi maa ind paa lignende Veje; særlig maa vi lægge Vægt paa at skaffe os de rette Bibliotekarer.

„Den rette Mand vil ikke blot sige Manden med de tilstrækkelige Kundskaber — ja Kundskaber kan en Biblioteksmand jo aldrig faa nok af — men ogsaa Manden — eller Kvinden — med det rette Syn paa Opgaven, med „the library spirit“, der forstaar Bøgenes Mission, der ikke er Bibliotekar for at leve, men lever for at være Bibliotekar, der forstaar de forskellige Menneskers Tankegang og sætter en Ære i at hjælpe dem, der altid har sit Biblioteks Ve og Vel paa Hjerte, der forstaar at smitte andre med sin Begjæring, der forstaar at gaa i Spidsen uden at ville regere og dominere, der sætter en Ære i at faa sine gode Idéer gennemført, uden at man mærker, at han er Fader til dem. Der er ingen Grænser for, hvad et saadant Menneske kan udrette i det lokale Samfund,

hvis aandelige Vel han skal tjene. Han kender sin Bogsamling, han ved, hvad hans Bøger kan svare paa, og han vil sætte en Ære i, at enhver, der spørger, faar et Svar; han vil gøre Bibliotekssagen aktuel i Befolkningen og være dens Missionær i Tide og Utime. Han vil gøre et lille Bibliotek i nogle Stuer i Baggaarden til en Aandsmagt, hvis Virkninger kendes i vid Omkres, og jeg tænker, at en skøn Dag flytter han sine Bøger hen i en egen Bygning, som er blebaade en Nødvendighed og en Selvfølge".

Langes Foredrag om den nye Bibliotekstype gjorde ikke alene Indtryk paa Biblioteksmødets Deltagere, men da Bibliotekarforeningen*) udsendte det paa Tryk, blev det for alle interesserede, der følte sig grebne af den amerikanske Bibliotekside og forstod den, et virkeligt Maalmærke, et fulgyldigt Udtryk for det, Danmark burde naa i den nærmeste Fremtid.

Efter Mødet indeholdt „Bogsamlingsbladet" en Række Artikler fra forskellige Forfattere: „Om Bibliotekssagen uden for København".

Overbibliotekar Grundtvig, Aarhus, og Bibliotekar Dr. E. Fog samme Sted, skrev hver en Piece**), der var en Slags Indlæg i Sagen, og Formanden, Jens Bjerre, følte, at de to ovennævnte Forfattere var gaaet de smaa Bogsamlinger for nær, og han mente, at Lange havde begaaet en Fejl ved ikke at fortsætte Agitationen ud over Landet; thi saa vilde der sikkert være „kommen noget, maaske meget, ud deraf. Følgen blev en Svækkelse af den Fremgang,

*) Forening for Bibliotekarer ved Statsbibliotekerne, stiftet 1907 paa Initiativ af Axel Anton Bjørnbo, omdannet til Dansk Bibliotekarforening 1916.

***) V. Grundtvig: Bibliotekssagen i Danmark, dens Maal og Midler. Aarhus 1910. Emil Fog: En Bibliotekarreform. Aarhus 1911.

vi med smaa Kræfter havde oparbejdet". Redaktør Rasmus P. Nielsen, Holbæk, der havde siddet i „Danmarks Folkebogsamlinger's Bestyrelse fra Foreningens Stiftelse, opfattede det som „Bestræbelser for at gøre Bogsamlingsagen til en Stats sag; jeg synes, at det kan være nok, og mere end nok, at Staten bestemmer, hvad vi skal lære i Skolen, hvad Præsten skal prædike i Kirken og hvilke Salmer, vi maa synge. Lad os dog endelig blive fri for ogsaa at faa Staten til at bestemme, hvilke Bøger, vi maa læse". „Der har lydt Røster om, at vi skal bort fra det filantropiske Bogsamlingsarbejde. Hvorfor dog det? Vi har saa vist nok af Arbejdet for Lønnens Skyld. Lad os kun faa Lov til at beholde et lille Hjørne, hvor der kan sættes Kræfter ind for Ideens Skyld. . . . Ingen falder dog paa, at Pressen, hvis Betydning som Oplysningskilde for den jævne Befolkning hidtil har været og fremdeles er endnu større end Bogsamlingernes, skal statsorganiseres". Redaktøren af „Bogsamlingsbladet" gjorde opmærksom paa, at der hverken paa Biblioteksmøderne eller i „Bogsamlingsbladet" har været Tale om at statsorganisere Folkebogsamlingerne, og at Pressens Arbejdere modtog Betaling for deres Arbejde.

Diskussionen i Bladet kom efterhaanden til at dreje sig om E. Fogs Indlæg, idet baade Bjerre og Høirup fremdeles understregede, at Dr. Fogs Sammenligning af Danmarks Folkebibliotekets Udlaan med Provinnsen Posen's i Prøjsen fremkom for, at sætte Folkebogsamlingerne i et daarligt Lys. I et Gensvar drejede Fog Diskussionen ind i nye Baner, idet han foreslog, at Statens Bogsamlingskomité skul-

de nedlægges, da den var for dyr, og Statsbiblioteket overtage dens Arbejde. Sagen drøftedes paa et Møde i Bibliotekarforeningen i København, hvor Professor Steenberg forsvarede Komiteen og udtalte, at Folkesamlingerne „gjerne ønsker et fugtbart Samarbejde med Aarhus Statsbibliotek, men Betingelserne derfor maa være, at dets Mænd benytter en anden Fremgangsmaade over for os end den hidtil fulgte”.

Denne Spænding mellem Statsbiblioteket paa den ene Side og Folkebibliotekerne og Bogsamlingskomiteen paa den anden, opstod dels fordi Fog og Grundtvig rørte ved det ømme Punkt: Udlansbøgernes Niveau, og dels fordi Fog agtede at drage Komiteens organiserende og raadgivende Virksomhed ind under Statsbiblioteket, hvilket forøvrigt dengang var unnueligt, uden en overordentlig stor Udvidelse af Bogsbestand og Personale. Paa dette Tidspunkt, da Statsbibliotekets Udlaan steg med stærke Skridt, var dets indre Arbejde med Katalogisering og Indrømning af de forskellige Biblioteker, hvoraf det bestod, saare langt tilbage. Overbibliotekaren søgte derfor ny Bevilling til Udvidelse af Personalet og fik 4,000 Kr. paa den samme Finanslov, hvor man paa Forslag af en Sparekommission, havde nedsat Folkebibliotekernes Tilskud med 10,000 Kr. For yderligere at støtte det indre Arbejde i Statsbiblioteket undtoges en Samling af 900 Bind mindre dybtgaaende oplysende Litteratur fra Udlaan. Disse Forhold øgede paa sin Vis den ovenfor nævnte Spænding.

I de første Aar efter 1909 bestyrede Professor Steenberg Statens Bogsamlingskomité's Kontor ved Hjælp af sin Datter, Fru Jeanette Cohn, der havde

faet amerikansk Biblioteksuddannelse, men Arbejdet blev mere og mere udvidet m. H. t. Raad og Hjælp ved Bibliotekers Oprettelse og Indretning, dertil kom et voksende Samarbejde med Foreningen Danmarks Folkebogsamlinger: Steenberg var paa Komiteens Vegne blevet Medredaktør af „Bogsamlingsbladet”, Foreningsarbejdet var blevet saa stort for Bjerre, at han havde frabedt sig Redaktionen, og Foreningen valgte da Lærer og Bibliotekar Johannes Høirup, Holbæk, til dette Hverv. Det blev derfor nødvendigt i *Aaret 1912* at ansætte en Bibliotekar ved Statens Bogsamlingskomité, og det blev Th. Døssing, der dengang var Underbibliotekar ved Statsbiblioteket i Aarhus.

Thomas Marius Døssing er født i Hinge ved Silkeborg den 6. Juni 1882, Søn af Gaardejer Anders Døssing, han blev Student fra Viborg 1901, studerede en Tid Teologi, men gik over til Biblioteksarbejdet 1906 og blev ansat som Assistent ved det kgl. Bibliotek, hvor det straks viste sig, at han var den fødte Biblioteksmand. 1908 ansattes han som Underbibliotekar ved Statsbiblioteket i Aarhus, hvor han i Udlaanet gjorde rige Erfaringer og fik Forbindelser med mange af Folkebibliotekernes Mænd overalt i Landet. Døssing blev ansat i Statens Bogsamlingskomité som en Slags Rejsebibliotekar, der skulde organisere og reorganisere Folkebibliotekerne omkring i Landet, saa de ikke uddannede Bibliotekarer kunde faa saa meget Udbytte af de nyere tekniske Hjælpenmidler som muligt. Allevegne hvor han færdedes, blæste han Liv i Arbejdet; naar han havde været nogle faa Dage

ved et Bibliotek, „groede det efter ham“, plejede Steenberg at sige. Men det indre Arbejde i Komiteen, med at tilpasse den amerikanske Biblioteksteknik efter Danskernes Forhold og Natur, krævede saa meget Arbejde af Døssing, at Rejsernes Antal blev mindre og mindre. Han udarbejdede *Nuværelser til Brug ved Ordning af Biblioteker*, var Lærer ved de Bibliotekskursus, Komiteen afholdt baade i Hovedstaden og ude i Landet. Døssing ledede Udarbejdelsen af den danske *Decimal-Klassedeling*, som Statens Bogsamlingskomité udgav 1915*) og havde den væsentligste Andel i *Katalogisering, Raad og Regler til Brug ved Ordningen af Bogsamlinger 1917*.

Skønt Bogsamlingskomitéens Kontorpersonale blev udvidet med et Par kvindelige Assistentter, var det store, raadgivende Arbejde med de forskellige Arter af Biblioteker (Folkebogsamlinger, Børnebogsamlinger, Lærerbiblioteker, Elevbiblioteker ved Højskoler og Børnehjem) vokset endnu stærkere. Naar Bibliotekerne indsendte en Fortegnelse over deres Bogbestand, paa tog Komiteen sig at nummerere og klassificere Bøgerne efter det nye Klassedelingssystem. Paa Kontoret var der det mest ideelle Forhold mellem Professor Steenberg og hans Medarbejdere, og de mange Besøg, som Folkebiblioteksfolk fra hele Landet ofte og gerne aflagde paa Kontoret i Stormgade viste, at man dér ikke alene forstod at vinde Forkæmpere for Sagen, men ogsaa personlige Venner.

Samme Aar, som Th. Døssing ansattes i Statens

*) 2. Udgave 1929 som Statens Bibliotekstyrs Publikationer III (det aller væsentligste og mest omfattende Del af dette Arbejde skyldes ogsaa Th. Døssing).

Bogsamlingskomité, blev J. Aarsbo Leder af *Københavns Kommunebiblioteker*, hvor man ønskede en fuldstændig Nyskabelse, idet man der altfor meget led under det gamle Almuebiblioteks Præg.

Jens Jensen Aarsbo er født 15. Febr. 1878 i Aarhus, Søn af Entreprenør H. J. Aarsbo, han blev Student 1892 og studerede nordisk Filologi og Musikhistorie. I 1906 til 1909 var han Assistent i det kgl. Bibliotek og blev 1909 Bibliotekar ved Københavns Kommunes Folkebiblioteker, og i 1912 udnævnt til Overbestyrer.

Man kan sikkert betragte baade Aarsbo og Døssing som Elever af Lange m. H. t. deres Syn paa Folkebibliotekerne, idet de begge krævede, at disse Biblioteker burde blive „et Led i det almindelige Oplysnings- og Undervisningsvæsen, til Tjeneste for den store Befolkning af alle Lag, der praktisk talt er udelukkede fra at bruge Statens Biblioteker“.

I Løbet af faa Aar lykkedes det J. Aarsbo at reorganisere Københavns Kommunebiblioteker, og for første Gang i Danmark kunde man se et virkeligt Folkebibliotek, man behøvede ikke længere at hente sine Forbilleder i England og Amerika.

I April 1913 blev der *gratis* Adgang for enhver Person over 14 Aar, der var bosat paa Stadens Grund. „Idet Lejebibliotekssystemet saaledes efter 27 Aars Bestaaen er opgivet, har Bibliotekerne faaet et nyt Grundlag, hvorpaa de bedre vil kunne virke som en almen Oplysningsinstitution, der ønsker at tjene alle Samfundslag og paa kalde alle Medborgeres Interesse for sin Virksomhed. Forandringen har da ogsaa i den korte Tid af 3 Maaneder, den har virket, straks

haft det glædelige Udfald, at Bibliotekerne har vundet sig nye Læsere i Hundredevis, og Bogudlaanet er ved alle Bibliotekerne vokset over Forventning*).".

De seks Biblioteker, København indrettede 1885, var selvstændige Institutioner uden Samarbejde, hvad Bogbestanden angik, nu oprettedes der et Hovedbibliotek, og de andre Biblioteker (Kredsbiibliotekerne) kunde rekvirere Bøger fra Hovedbiblioteket, saaledes at Befolkningen i Byen havde Adgang til Laan af de samme Bøger, hvor end i Byen, de havde deres Bopæl.

Hidindtil havde man udført Biblioteksarbejdet ved Hjælp af Lærere og andre, der havde det som en Bibe-skæftigelse om Aftenen. Aarsbo lægger Vægt paa, at der ogsaa maa arbejdes om Dagen og Biblioteksarbejdet maa gaa over til et virkeligt biblioteksuddannet Personale, hvis Hovedbeskæftigelse bliver Biblioteksvesen. Det dansk-amerikanske Klassificeringssystem blev udførlig afprøvet i Københavns Kommunehiblioteker, og et fuldstændigt Udlaans-Noteringssystem paa Kort (Newark) gennemført. Skønt Københavns Kommunehiblioteker ikke kom til at bo i det Palads (Det nye Raadhus), som nuværende Finansminister Neergaard havde ønsket i 1886, fik den nye Ordning en meget stor Betydning for Provinsens Biblioteker, idet der var det allerbedste Samarbejde mellem K. K. og Statens Bogsamlingskomité's Kontor, der prægede Udviklingen ude i Landet.

Statens Bogsamlingskomité, der dengang foruden Steenberg bestod af Departementschef A. P. Weis og Kontorchef H. Lehmann, havde paa Finanslov-

*) Beretning om Københavns Kommunes Folkebibliotek 1912—1913.

forslaget af 1913—14 faaet optaget en Konto paa 5,000 Kr. til Understøttelse af *Centralbiblioteker*, og det paatænkte at tildele Vejle og Holbæk denne Sum (2,500 Kr. til hver). Planen havde været drøftet, af Statens Bogsamlingskomité, Bierre, Grønborg, Høirup og Lange, og Repræsentantmødet for Foreningen „Danmarks Folkebogsamlinger" havde givet sin Tilslutning.

Under Finanslovbehandlingen i Rigsdagen blev dette Forslag Genstand for Omtale af senere Kirkeminister Povlsen, der var betænkelig ved Centralerne og mente, at Statsbiblioteket i Aarhus kunde besørge dette Centralarbejde, hvis man ophævede Bestemmelsen om de 900 Bind, der var blevet undertaget fra Udlaan. Folketingsmanden mente ligesom Fog, at man burde sætte Statens Bogsamlingskomité i den nøjeste Forbindelse med Statsbiblioteket, og krævede et Udvalg nedsat for at overveje hele dette Spørgsmaal, thi hans Mening var afgjort den, „at et nyt Fremstød for Folkebogsamlingsagen kan og bør ikke ske uden den allernøjeste Forbindelse med Statsbiblioteket i Aarhus.

Dette gav Kultusminister Jacob Appel Anledning til en udførlig Redegørelse for hele Aarhusforholdet; Statsbiblioteket var efter hans Mening alt for optaget af „at faa Forbindelser ud over det hele Land, uanset om disse Forbindelser virkelig paa Biblioteket søgte en Læsning, der kan betegnes med Ordet Studium og ikke en underholdende Læsning". Kort sagt, man havde i Aarhus plejet Folkebiblioteksopgaven saa kraftigt, at det indre Arbejde var brudt sammen, og for at faa „den biblioteksmæssige

Misère' overstræet, havde man bevilget de 4,000 Kr. og udtaget indtil 2500 Bind af dels oplysende, dels underholdende Litteratur, som Statens Bogsamlingskomité nu skulde udsende i Vandrebogsamlinger til Folkebibliotekerne.

Appel anbefalede Centralerne og sagde blandt andet: „Mon det ikke er umiddelbart indlysende, at det vil være ganske anderledes frugtbart, hvis man i Stedet for at have, skal vi sige 20 Eksemplarer af den samme Bog i Aarhus og derfra lade den gaa ud over Landet, havde Bogen staaende i disse 20 Centraler?“

Beløbet til Centralerne blev bevilget, og den 1. April 1914 blev der ansat Centralbibliotekarer i Holbæk og Vejle.

Ogsaa Aarhus blev tilfreds, ser man i „Bogsamlingsbladet“ for Oktober 1914, hvor saavel Overbibliotekar Grundtvig som Bibliotekar Dr. Fog paa et Møde i Statsbiblioteket for 30—40 Bogsamlingsmænd udtalte, „at de ikke vilde modvirke, men støtte det Arbejde for Centralbogsamlinger, som Statens Komité og „Danmarks Folkebogsamlinger“ har paa begyndt“.

De to første Centralbibliotekarer, H. Hvenegaard Lassen i Vejle og Åge Petersson i Holbæk var begge anerkendte Dygtigheder, med stor biblioteksmaessig Uddannelse bag sig, forlod deres gode Stillinger i Københavns Kommunebiblioteker for under mindre betryggende Kaar at grundlægge den nye Bibliotekstype i Provinsen.

Den nye Stand, der hermed begyndte inden for Folkeopdragselsesarbejdet i Danmark, blev samtidig Be-

gyndelsen til en Adskillelse mellem gammelt og nyt inden for Bibliotekssagen.

Allerede paa Repræsentantmødet i Vejle 1914, hvor Redaktøren af „Bogsamlingsbladet“ optog et Forslag fra Bibliotekar Hvenegaard Lassen om en Organisation af Biblioteksfunktionærer, mærker man paa Diskussionen, at man inden for Danmarks Folkebogsamlinger ikke er særlig begejstret for at modtage dette nye Element som personlige Medlemmer.

Formanden slog straks fast, at det var en Forening af Bogsamlinger, og disses Interesser maatte først varetages. I den senere Diskussion skintes der hist og her fra de ikke faguddannede Bogsamlingsledere en vis Ængstelse for Faguddannelsen. To Aar senere faar Angsten for Bogsamlingskomitéens tekniske Hjælpemidler, eller rettere Forrgten for dem, fastere Form inden for de ikke faguddannede; dertil kommer en ny Opblussen af den gamle Strid om Niveauet, hvori Bøgerne skal ligge, og de biblioteksinteresserede blev derved delt i to Lejre.

Den 3. November 1916 afløstes „Bibliotekarforeningen“ af „Dansk Biblioteksforening“, hvor Bibliotekar Th. Døssing ved Statens Bogsamlingskomité blev Formand. Denne Forening samlede alle de Bibliotekarer og andre biblioteksinteresserede, der vilde fremme dansk Biblioteksvæsens Udvikling og Interesser. Da „Dansk Biblioteksforening“ i 1917 udsendte sit første Aarskrift, indeholdt det en Artikel af Th. Døssing, der sætter Skellene mellem de to Retninger inden for de biblioteksinteresserede i Landet, og som her citeres in extenso:

„De fleste agitierende og missionerende Bevægelser

oplever en Tid, da Modstand og Ligeegyldighed begynder at svinde, og uventede Muligheder for Fremgang tilbyder sig. I et saadant Øjeblik skal en Bevægelse vise sin Kraft, og dens Ledere staa deres Prøve; splidte Chancer kommer manges Gang aldrig tilbage, „den afgørende Time“, „det kritiske Øjeblik“ er Udtryk herfor.

Det er lidt farligt at skrive sin egen Tids Historie, man bliver let desavoueret af Tiden, men man tør dog nok paastaa, at de danske Folkebiblioteker i den seneste Aar oplever en kritisk Tid med store Muligheder for Fremgang — men ogsaa med Mulighed for at lade Øjeblikket gaa unyttet forbi. Det viser sig mange Steder muligt at faa de fornødne Penge midler, nye Kredse af Befolkningen søger Bibliotekene, og Arbejdet i Aftenskoler og Ungdomsskoler skaber Interesser, som kun kan plejes i Folkebibliotekerne. Paa den anden Side gælder det for Bibliotekerne om at faa alle i Tale, der trænger til dem, og ved fornuftigt Bogvalg, kyndig Ledelse og rational Organisation at udvikle den højst mulige Ydeevne. Mange Biblioteker har indset dette, har grebet den bejlelige Tid og naaet Resultater, som man for nogle Aar siden ikke turde drømme om.

Midt i denne Udvikling er der i det sidste Aars Tid indenfor Foreningen „Danmarks Folkebogsamlinger“ og særlig i dens Blad „Bogsamlingsbladet“ ført en højst lærerig Diskussion. To Anskuelser er kommet til Orde. Den ene gaar ud paa følgende: Folkebibliotekerne skal være et Led i Oplysningsarbejdet, de skal hjælpe Folk til at bruge Bogen som Arbejdsredskab, til aandelig Berigelse og til

praktisk Dygtiggørelse. Den anden kan omtrent gives saaledes: Befolkningen er slet ikke moden her til, det er et smukt, men fjernt Maal; for overhovedet at faa Folk til at læse, maa vi begynde ganske jævnt med den allerletteste Skønlitteratur, og vi kan ikke vente at føre mange videre end til Skønlitteraturen; i hvert Fald paa Landet staa Forholdene saaledes. Talsmændene for den første Anskuelse opfordrer til at benytte det gunstige Øjeblik; paa den anden Side stiller man sig skeptisk overfor de paa staaede Muligheder og overfor de Arbejdsmetoder, der skulde realisere disse.

Parallelt med og delvis sammenknyttet med denne Strid, er der gaet en Aktion mod de Statsinstitutioner, der har med Folkebibliotekerne at gøre: Ministeriet og Statens Bogsamlingskomité. „Danmarks Folkebogsamlinger's“ Formand (i 1916) har skrevet en Række Artikler, af hvilke en udenforstaaende maa faa det Indtryk, at Foreningen og Bibliotekssagen har kæmpet sig frem under stadig Modstand fra Ministeriet og Komitéen. Den almindelige Opfattelse af Forholdet har ellers været omtrent det modsatte, saaledes som det bl. a. er udtrykt netop af Foreningens Formand (i 1915): „Foreningen har i de svundne Aar staaet i saa nøje Samarbejde med Statens Bogsamlingskomité, at man ikke kan sige, hvor Sporene af den enes Arbejde hører op, og den andens begynder. Saa godt som alle de Fremskridt, der er naaet, staa derfor som et Resultat af dette Samarbejde“. Man kunde maaske indvende, at Foreningen her er lovlig ubeskedent, men i hvert Fald faar man ikke Indtryk af en ulykkelig Forbindelse.

I Virkeligheden er hele denne Aktion, som vakre en vis Opmærksomhed, og som maa antages at have været en medvirkende Aarsag til, at Komitéen ikke mere er Medudgiver af „Bogsamlingsbladet“, af ringe Interesse for selve Sagen. Det havde unaegtelig været mere interessant, om Foreningens Bestyrelse havde udtrykt sit Standpunkt i den vigtige Strid om Bibliotekssagens Maal og Midler. Det er nemlig dér, Tampen brænder.

For alle, der bekender sig til den første af de ovenfor nævnte Anskuelser og tror, at Folkebibliotekernes Opgave er at være et Led i Oplysningsarbejdet, noget langt vigtigere og langt mere omfattende end det i og for sig hæderlige, men ikke særlig vanskelige at skaffe Folk „en god Bog i en letlig Stund“, for alle dem er det vanskeligt at forstaa, at deres Arbejde kan mødes med Tvivl eller endog med Modstand.

Det er i denne Henseende lærerigt at se tilbage paa Folkebibliotekernes historiske Udvikling. De ydrc Omrids er givet af *Andr. Sch. Steenberg* i hans Bog „Folkebogsamlinger“, 1900, og af *J. Aarso* i *Svend Dahls* „Haandbog i Bibliotekskundskab“. 2. Udg. 1916. Som Motto over hele det 19. Aarhundrede kunde sættes „bene latuit“, thi en mere skjult og upaaagtet Tilværelse kan næppe tænkes. Hvor har Folkebibliotekerne her hjemme spillet nogen paavirselig Rolle, hvor har man den Selvbiografi, der aflægger Vidnesbyrd om deres Betydning, eller den Roman, hvis Forfatter kender deres Arbejde — undtagen som et Fremtidsideal? Man tænke blot til Sammenligning paa Højskolebevægelsen. — Og man

kan ikke trøste sig med et „bene vixit“. Lige fra Rationalismens Dage, da man dog i hvert Fald virkelig troede paa Folkets Lyst og Evne til at tilegne sig Oplysning, har vort folkelige Oplysningsarbejde lidt af adskillige Grundfejl, som ogsaa har præget Arbejdet i Folkebibliotekerne.

For det første en Tvivl om Muligheden af at erhverve Oplysning gennem Bøger. Paa Trods af Erfaringen blev det mundtlige Ord gjort lig med det levende Ord, og man forvekslede Vækkelse og Kundskabstiegnelse. Lige ned til vor Tid tror man, at Kundskaaber normalt kan erhverves gennem Foredrag; selv Folkenuniversitetsforeningen gør sig skyldig i den Fejltagelse. Et typisk Udslag af denne Mistillid til „det døde Bogstav“ findes i den af Udvalget for Folkeoplysnings Fremme i 1866 udsendte Subskriptionsindbydelse, hvor man næsten gør Undskyldning for, at man tillader sig at sende Bøger ud, overfor dem, der arbejder med det levende Ord. I denne Tro er mange af vore Folkebiblioteksfolk opdraget, og derfor lyder Talen om Bogen som Arbejdsredskab for dem som fremmed Tale.

For det andet en Tvivl om Folkets Evner og Modtagelighed. De fleste af vore folkeoplysende Institutioner har opfattet sig selv som udelukkende kommende fra oven nedad. At Folket gennem dem skulde opdrages til *paa egen Haand* at blive deres Læreres Lige- eller Overmænd, har man i Reglen ikke tænkt sig. Maaske har det engang været saaledes, at den store Del af Befolkningen ikke var i Stand til at erhverve sig Kundskaaber gennem Bøger. Gælder det nogle endnu, bliver det Skolens Opgave at sørge

for bedre Forhold, saa at alle faar Læseevne og Læselyst. Og Bibliotekernes Opgave bliver at raabe Vagt i Gevær, naar Skolen ikke gør sin Pligt, men i Mellemtiden særligt sørge for dem, der allerede nu kan læse. Der er noget, der hedder: hvo som har, ham skal gives. — Og alle vi, som selv er udgaaet fra Almuen, véd, at Tvivlen ovenikøbet tildels er grundløs. Vi ser en Række af Folkets Førere komme fra Almuen og paa egen Haand erhverve sig Kundskaber og Dygtighed, og vi tvivler ikke om, at de kan læse og fortaar at læse. Men med al Respekt for vore Rigsdagsmænd og for det praktiske Livs Førstemænd maa vi minde om, at der ude i de smaa Hjem sidder mange, der er lige saa dygtige, lige saa interesserede og lige saa evnerige, og det er dem, Folkebibliotekerne skal have fat i.

For det tredje er næsten hele vort folkelige Oplysningsarbejde for Voksne blevet udført af privat interesserede, der tit med store Ofre, men ikke altid med den fornødne Indsigt har arbejdet for den Sag, der laa deres Hjerte nær. Afre være dette Arbejde, men det kan ikke nægtes, at dets private Karakter undertiden har lammet Kritikken, ja, man kan den Dag i Dag opleve, at Kritik paa Forhaand afvises med den Motivering, at ubetalt Arbejde ikke kan kritiseres, en Opfattelse, der ikke behøver Gendrivelse. Hertil kommer, at Amatøren, der sidder og syssler med sit lille Arbejde, ofte er tilbøjelig til at generalisere sine Erfaringer og lade sit „hos os i X-by“ blive Norm for hele Landet. Fagmanden, der søger at indsamle og bygge paa et saa omfattende Erfaringsgrundlag som muligt, mødes derimod ofte med Mis-

tillid. Den private Offervillighed stilles op mod Levebrødet, og man glemmer, at Manden med „Levebrødet“ ofte har ofret mere end Amatøren; eksempelvis kan nævnes, at de første Centralbibliotekarer fra sikre Forhold gik ud til det absolut uvisse.

Man kan anse denne Karakteristik af det folkelige Oplysningsarbejde og dermed af Folkebibliotekerne for rigtigt eller misvisende; i hvert Fald var vore Folkebiblioteker op til Begyndelsen af dette Aarhundrede — og endnu længere — for den langt overvejende Del halvprivat Bogsamlinger, der under liden Interesse fra Offentlighedens Side væsentligt virkede som Almuebiblioteker og havde ringe Betydning for Udbredelse af Oplysning.

Forlængst havde ved denne Tid Folkebibliotekerne i andre Lande, særlig England og Amerika, udviklet sig til en virkelig Kulturfaktor af den største Betydning for Oplysningsarbejdet. Denne Udvikling var lidet paaagtet herhjemme, ja endnu i vore Dage er der Folk, der iøvrigt søger Forbindelse med England og Amerika, men som trods „Vinduet mod Vest“ ikke kan se Folkebibliotekerne. Det var i lang Tid kun én Mand, daværende Adjunkt *Andr. Sch. Steenberg*, der søgte at føre Folkebibliotekerne ind paa nye Baner og anviser dem nye Maal og nye Midler.

Med hans Agitation kom Fremgangen, men ogsaa Modstanden. Enhver Forkyndelse af nye Idealer maa sætte Skel og blive til Dom, og saaledes er det ogsaa gaaet her. Dog ikke saaledes, at det straks stod klart for alle, at det var noget nyt, som man enten maatte

slutte sig til eller tage Afstand fra. Fremgangen er sket i smaa Skridt, og Foregangsmaendenes Politik har været at faa saa mange som muligt med saa langt som muligt. Denne opportunistiske Politik har utvivlsomt været heldig, men den har den Svagthed, at det ikke altid er muligt at konstatere, hvor langt man faktisk er naaet, og der kan komme overraskende Reaktiøner.

De opnaaede Fremskridt er særlig: bedre Børgval, fyldigere Forsyning med oplysende og faglig Litteratur, Samarbejde med andre Biblioteker, Indretning af Læsesaler med Haandbogsamlinger, bedre Indbinding og bedre Udstyr i det hele taget, Anvendelse af moderne, for Bibliotekar og Publikum praktiske og tidsbesparende Metoder ved Udlaan og Katalogisering. Endelig og navnlig staar der nu en Række dygtige Bibliotekarer som Sagens Forkæmpere rundt om i Landet; de fleste har stadig andet Hovederhverv, men der arbejdes med moderne Metoder, og mange har søgt at skaffe sig den nødvendige teoretiske Uddannelse; og hvad der er vigtigere end Metoderne: de arbejder mod nye Maal. Som Følge af alt dette er der kommet Tilslutning fra større og helt nye Kredse, saaledes at Bibliotekerne nu mange Steder faktisk er Biblioteker for hele Befolkningen.

Men der er ogsaa dem, der ikke har forstaaet de nye Krav, og dem, der med Uvilje modarbejder det nye og indtil denne Dag ikke kan se, at der er noget at lære. Og der er ogsaa dem, der har forløftet sig paa den Opgave at hælde ny Vin paa gamle Læderflasker; at forsøge at udføre et frit offentligt

Biblioteks Gerning indenfor en gammel dansk Folkebogsamlings Rammer vil enten medføre, at Arbejdet bliver daarlignende udført under stadig Gnidning og stadi-ge Vanskeligheder, eller at Rammerne sprænges, d. v. s., at Biblioteket maa omorganiseres fra Bundten.

Det er naturligt, at Modsetningerne i Aarenes Løb ofte har givet sig Udslag, sidst i den Diskussion, der er Udgangspunktet for nærværende Artikel. De to Anskuelseres Repræsentanter vil i de fleste Tilfælde næppe kunne tale sig til Rette, idet Folkebibliotekernes Gerning opfattes saa forskelligt, at det i Virkeligheden maa siges at være helt forskellige Opgaver, der højst har Navnet fælles.

Et Par meget vigtige, men omstridte Punkter skal endnu nævnes. Den stærke Udvikling af Folkebibliotekerne medfører med Nødvendighed, at der stilles langt større Krav end tidligere til Bibliotekarens Uddannelse, ikke alene den almene, men ogsaa den specielle biblioteksmæssige Uddannelse. Og de store Tilskud fra Kommune og Stat vil medføre, at Spørgsmaalet om Bibliotekernes Styresæt og om det offentliges Kontrol med Bibliotekerne bliver brændende. Ogsaa disse Spørgsmaal har givet Anledning til Uenighed indenfor Folkebibliotekerne. Det er ikke uden Interesse at notere, at i den engelsk-amerikanske Biblioteksverden betragtes Bibliotekaren som det første og vigtigste Led i Biblioteksorganismen. Herhjemme kan man selv hos Folk, der i mange Aar har beskæftiget sig med Biblioteksproblemer, træffe saare ringe Forstaaelse af Bibliotekargerningens Betydning. Nødvendigheden og Rimeligheden af, at Staten fører Kontrol med, hvorledes de bevilgede

Tilskud benyttes, er først fremhævet — uden Pro-
test — i 1910 af en Repræsentant for de smaa Bi-
blioteker, Lærer *J. Torpe*. Senere er Meningerne nær-
keligt nok højest delte ogsaa om dette Spørgsmaal.

Imidlertid er det at vente, at Lærerne, og det er
jo de fleste af vore Bibliotekarer, vil have særlige
Betingelser for at forstaa Betydningen af, at Biblio-
teksarbejdet bliver offentligt og i saa vid Udstræk-
ning som muligt udføres af Fagmand. Ingen véd
bedre end Lærerne, hvor nødvendig faglig Uddan-
nelse er; den Tid er jo ikke saa fjern, da de selv
maatte kæmpe mod manglende Forstaaelse af, at
Lærergerningen er et Arbejde, der kræver særlige
Fornudsetninger og særlig Uddannelse. Og ligesom
Flertallet indenfor den danske Lærerstand maa an-
tages at være Tilhængere af den offentlige Skole
under faglig Ledelse, vil de fleste Lærere ogsaa
forstaa, at skal Bibliotekerne naa den fulde Udvik-
ling, maa de være under offentlig Kontrol og under-
givet faglig Ledelse.

I det hele taget er der ingen Tvivl om, hvor Ud-
viklingen bærer hen. Der er ingen Grund til at tro,
at Danmark skulde være noget for sig i den Hense-
ende. Danmark er desværre kun noget for sig, for
saa vidt som man andetsteds er kommet videre frem.
Det er denne Særstilling, der gerne skulde afskaffes,
og den nuværende Uro og Gæring vil sikkert vise sig
at bidrage dertil ved at bringe Klarung og Fremgang.
Udviklingen vil gaa i den Retning, hvori den i de
senere Aar tydeligt er gaaet, den som ogsaa er ud-
trykt i Dansk Biblioteksforenings Program: det frie

offentlige Bibliotek som en selvstændig Faktor i
Oplysningsarbejdet*.

Trods den Spænding, der var opstaaet mellem
Danmarks Folkebogsamlingers Bestyrelse og Sta-
tens Bogsamlingskomité, blev *Aarene mellem 1916
og 1919 rige Agitationsaar for Bibliotekssagen*. I
dette Tidsrum opstod flere af de Nydannelser, som
gav Sagen Vækst i Kredse, hvor man aldrig før
havde ænset den. Først dannedes *Studiekretsfore-
ningen*, der virkede for almen Oplysning gennem
Studiekretse og gav Anvisning paa Arbejdsmetoder
for Selvstudium, derefter kom *Skolebiblioteksfore-
ningen af 1917*, der vilde kæmpe for en rationel
Brug af Bøger i vore Børne- og Ungdomsskoler.
I begge Foreninger havde Skole- og Biblioteksfolk
et frugtbart Samarbejde.

Paa samme Tid (1917) fik Statens Bogsamlings-
komité en ny Sammensætning, idet Ministeriet kaldte
en Repræsentant for hver af de to bestaaende Biblio-
teksforeninger til Medlemmer af Komitéen, som der-
ved udvidedes i Antal fra tre til fem. (Professor Andr.
Sch. Steenberg, Form., Departementschef A. P. Weis,
Kontorchef, senere Amtmand H. Lehmann, Kommu-
nelærer Jens Bierre, Silkeborg, Repræsentant for
Danmarks Folkebogsamlinger og Bibliotekar Jørgen
Banke, Esbjerg, Repræsentant for Dansk Biblioteks-
forening).

Da Bibliotekernes Vækst var i stærk Stigen, blev
Understøttelsesbeløbet paa Finansloven opført som
anslaet*), og det blev nødvendigt for Komitéen at
ændre Uddelingsreglerne. Det Præmieringssystem for
gratis Udlaan, Læsesal, Haandbogsamling, Bibliote-

*) Beløbet kan overskrives, hvis Forholdene kræver det.

karløn m. m., som lovfæstedes i 1920, blev paa Forslag af de to Foreninger indført af Komitéen i 1917, og praktiseret 1918—19. Desuden opførtes der et Oprettelses- og Reorganisationstilskud paa $\frac{1}{5}$ af de i dette Øjemed tilvejebragte lokale Beløb.

Centralbiblioteker, der blev anerkendt, modtog foruden de almindelige Tilskud et Særligtud paa 1500 Kr. Disse nye Uddelingsregler, der blev bekendtgjort i „Meddelelser fra Statens Bogsamlingskomité“, bragte stærk Vækst i Bibliotekernes Antal rundt omkring i Landet. Th. Døssing skrev i sit nyoprettede Tidsskrift „Bogens Verden“ følgende, der vidner om den livlige Udvikling af Bibliotekerne i disse Aar:

„Der findes i de nye Regler for Statens Tilskud til Folkebibliotekerne noget, som kaldes „en gennemgribende Reorganisation“ af et Bibliotek. Dette Udtryk er saare karakteristisk. Det er det, der er sket og sker rundt om i Landet. Og det sker ikke alene, fordi Bibliotekerne har begyndt at anvende nye Midler i deres Arbejde, men fordi de har sat sig nye Maal. Der sidder ude ved Bibliotekerne en Mængde Talsmænd for nye Idéer, og det er Arbejdet for disse nye Idéer, som nu begynder at sætte Frugt. Det er de engelsk-amerikanske Biblioteksidéer, omplantede paa dansk Grund og tillempede efter danske Forhold. Men naar vi taler om „Folkebibliotekerne som en selvstændig Faktor i Oplysningsarbejdet, sideordnet med Skolen i dens forskellige Former“, lyder denne Tale endnu fremmed for mange, ogsaa for mange Folkebiblioteksarbejdere. Og dog er det ikke en Fane, der kan tages frem paa Agitationsmø-

der eller bæres i Demonstrationstog, naar vi skal have flere Penge fra Rigsdagen. Det er Udtryk for den Overbevisning, at Bogen til syvende og sidst er Kilden til al Oplysning, og at Folket, de store Befolkningsslag, som i Skolen har faaet Læseevnen, og som baade i Skolen og i Livet har faaet Interesse om vakt, har Krav paa at have umiddelbar Adgang til Bøger, som alene er i Stand til at uddybe og vedligeholde disse Interesser . . . Mange Købstadbiblioteker staar allerede midt i den nye Tid, Kravene strømmer ind til dem . . . Og Pengene strømmer ogsaa ind; mange Steder endnu kun drøbevis, andre Steder saa rigeligt, at der er det bedste Haab om snart at se en Række store, velforsynede, godt arbejdende Biblioteker rundt om i Købstæderne. Ved Hjælp af de stærkt stigende Tilskud fra Kommune og Stat faar de ogsaa Raad til at ansætte Bibliotekarer med Tid og Eyne til at være Folkets Vejledere i Bøgenes Verden“.

I disse Aar opstod der ogsaa rundt i Landet Biblioteksmæcener, der ved gode Gaver styrkede Bibliotekernes Arbejde. I 1916 indrettede Købn. P. Lauridsen og Hustru det smukke Stationsbibliotek i Vejen, skænkede det til Kommunen og oprettede et Legat til dets Drift.

Fabrikant Poulsen, Esbjerg, og Konsul Lauritzen i samme By skænkede henholdsvis et Legat til Indkøb af Haandværkerlitteratur og en større Sum (14,000 Kr.) til en ny Bygning.

I Nykøbing Mors, Kolding og Kalundborg skænkedes der ogsaa større Beløb til Bibliotekerne af Enkeltmand foruden de antagelige Summer, som i Smaa-

beløb indsamledes til Oprettelse og Indretning af Biblioteker hos private overalt i Landet.

I København genopførte Departementschef Rentzmann Nikolai Kirke, hvor Københavns Kommune indrettede sit Hovedbibliotek; samtidig omdannede den Helligaandshuset til Kredsbibliotek for den indre By. Det classenske Bibliotek i Nykøbing F. gik sammen med Folkebiblioteket og blev anerkendt som Centralbibliotek; der opstod forøvrigt i disse Aar Centralbiblioteker i Viborg, Silkeborg, Esbjerg og Lenvig.

Det kneb med at skaffe fuldt uddannede Bibliotekarer til alle de nye Biblioteker. Københavns Kommunebiblioteker uddannede selv sine Folk eller antog Personale med amerikansk Uddannelse, men Provinsen kunde ikke fuldt ud forsynes, saa Statens Bogsamlingskomité maatte indrette en Skole. Hidindtil havde Komitéen gennem sin Formand og Bibliotekar søgt at give Vejledning for Bibliotekarer, dels paa 14 Dages Sommerkursus i København, hvortil den havde faaet et saa stort Beløb paa Finansloven, at den kunde yde de Biblioteker, der sendte deres Bibliotekarer paa Kursus, et mindre Beløb, dels paa mindre Lokalkursus ude i Landet.

Næsten i alle de Aar, Professor A. S. Steenberg havde staaet i Spidsen for Folkebiblioteksvæsenet i Danmark, havde han haft Samarbejde og livlig Forbindelse med de andre nordiske Riger, især havde han knyttet Forbindelser i Sverige, og man havde paa nordiske Møder drøftet Oprettelsen af en fælles nordisk Biblioteksskole, hvis Sted skulde være det centralt beliggende Gøteborg. Men denne store Tanke

var imidlertid aldrig blevet ført videre, og hvert Land maatte sørge for sig.

Det blev overladt til Komitéens Formand at indrette Biblioteksskolen og lede Undervisningen. Skolen fik 3 Maaneders teoretisk Undervisning, og senere maatte dens Elever tage Praktik ved forskellige større Biblioteker ude i Landet. Den første Biblioteksskole i Danmark begyndte 16. September 1918 med 15 Elever.

Det er indlysende, at Bibliotekerne ikke kunde oppebære de efterhanden større og større Tilskud fra Statens Side, uden at de maatte underkaste sig visse Betingelser. Staten maatte sikre sig, at dens Penge blev brugt til det Formaal, hvortil de blev bevilget, og at de Biblioteksinstitutioner, der blev skabt paa Grundlag af Tilskuddene, fik en betrygget Fremtid; at ikke Bibliotekerne, som det var Tilfældet i det foregaaende Aarhundrede, skulde dø med den enkelte eller de enkelte interesserede, der bar dem frem.

Et Centralbibliotek f. Eks. maatte være en Institution, der skulde staa gennem Tiderne, saa vidt som muligt uafhængig af de Personer, der til de forskellige Tider maatte komme til at bestyre det. Dets Ejendomsforhold maatte derfor, hvile paa sikker Grund, og som saadan betragtede man Kommuner eller selvejende Institutioner. Man vedtog derfor i Statens Bogsamlingskomité Betingelser for at anerkende et Bibliotek som Centralbibliotek: Det skulde ejes af en Kommune eller være en selvejende Institution, det skulde have en Udlaansbogsamling af en vis Størrelse og Karakter, det skulde have Læsestue med Haandbogsamling og en faguddannet Bibliotekar. Den første af disse Betingelser kunde Formanden

for Danmarks Folkebogsamlinger, Jens Bjerre, ikke gaa med til.

*

Begge Steder, hvor Bjerre havde været Lærer, (som før nævnt i Esbjerg og Lemvig), havde han været Sjælen i den paagældende Bys Biblioteksarbejde, og det blev han ogsaa i Silkeborg, hvortil han var flyttet i 1908.

Her havde en dødende Folkeuniversitetsforening taget sig af Biblioteksvirksomheden; Bjerre reddede Biblioteksarbejdet til Foreningen og lod Folkeuniversitetsopgaven ligge. Efter nogle ganske faa Aars Arbejde var der grundlagt et Bibliotek i Silkeborg, hvis Laanertal voksede Aar for Aar.

Bjerre var stadig Formand for Foreningen, der drev Biblioteket, og han betragtede dette som Foreningens retmæssige Ejendom. Da Silkeborg Folkebibliotek i Juni 1917 ansøgte om Anerkendelse som Centralbibliotek, blev dette bevilget af Statens Bogsamlingskomité, og da de ovennævnte Betingelser i December samme Aar var vedtaget, blev de tilstillet Biblioteket.

Bestyrelsen spurgte derefter Komitéen, om Biblioteksforeningen hverken maatte eje eller lede Biblioteket, naar det blev Centralbibliotek. Herpaa svarede Komitéen, at Biblioteksforeningen som saadan hverken kunde eje eller lede Biblioteket. Efter dette Svar fandt Bjerre, at hans Saga som Biblioteksmand var ude'. Han nedlagde sit Mandat som Formand for Foreningen „Danmarks Folkebogsamlinger“, og som Følge deraf Mandatet som Komitémedlem. Han skrev i den Anledning bl. a. følgende i „Bogsamlingsbladet“: „Jeg gaar ogsaa som Protest imod, at Komitéen skal have Ret til at stille slige Betingelser. Der kan maaske diskuteres om, hvorvidt det er heldigt, at den har det, men jeg finder i hvert Fald den anvendte Fremgangsmåde for bureaukratisk til, at jeg som Komitémedlem vil være med til at føre den ud i Live“. Silkeborg Kommune overtog Biblioteket og byggede under Byrådsmedlem, nuværende Skoledirektør i Horsens, I. K. Jensens Føreskab den første store Nybygning til Folkebiblioteksbrug i Danmark. Grundstenen nedlagdes i. November 1918, men da Arbejdet skulde udføres under Arbejdsløshedspærioder, blev det først indviet den 24. Juni 1920..

*

Jens Bjerres Mandatnedlæggelse forøgede ganske naturligt Spændingen mellem Statens Bogsamlingskomité og Foreningen „Danmarks Folkebogsamlinger"s Bestyrelse, der valgte Næstformanden, Redaktør Rasmus P. Nielsen, Holbæk, til Bjerres midlertidige Afløser i Komitéen.

Foreningens Bestyrelse følte ligesom Bjerre, at de Betingelser, Statens Bogsamlingskomité stillede for at anerkende et Bibliotek som Centralbibliotek, var at gaa Selvestyret for nær. Staten maatte have Tillid til en Forening, der i mange Aar havde arbejdet for Biblioteksdrift.

Paa et Repræsentantmøde i Viborg 1918 blev dette Forhold drøftet indgaaende. De tilstedeværende Repræsentanter for Komitéen søgte at forklare Folkebogsamlingsrepræsentanterne Forskellen paa en selvejende Institution og en Forening, men det lykkedes ikke de paagældende at finde Forstaelse; Flertallet

af Forsamlingen var afgjort imod Komitéens „Betingelser“, mest dog fordi disse, som en Bibliotekar udtrykte sig, „har fjernet Lærer Bjerre fra Bogsamlingsarbejdet“.

Paa Mødet blev Overlærer Johannes Højrup, Nyborg, udpeget til Bjerres Afløser som Formand for „Dann. Folkebogsamlinger“, og han udtalte Ønsket om at blive det fredsstiftende Element mellem de stridende Parter. Foreningen indsendte efter Viborgmødet et Andragende til Regering og Rigsdag om en Forhøjelse af Understøttelsen til Foreningen, og da dette Andragende blev forelagt Komitéen til Erklæring, udbad den sig Foreningens Program, før den kunde udtale sig. Programudtalelsen, som derefter fremkom, var paa mange Punkter meget afvigende baade fra Dansk Biblioteksforenings Program og fra de Retningslinier, Statens Bogsamlingskomité fulgte. Man ser tydeligt, at „Danmarks Folkebogsamlinger“ ikke alene vil give Programudtalelser, men samtidig sætte sig i Modsætningsforhold til „Dansk Biblioteksforening“, der allerede i 1917 over for Undervisningsministeriet havde fremsat Synspunkter for de Retningslinier, man burde følge under Folkebibliotekernes Udvikling. Dansk Biblioteksforening siger her, at Folkebibliotekerne i langt højere Grad end hidtil bør virke for *Oplysning, særlig paa det praktiske Livs Omraade*. Danmarks Folkebogsamlingsforening siger, at man „bør lægge Vægt paa, at Bogsamlingerne er forsynede med *den Skønlitteratur, som det større Flertal ønsker at læse*, og som det henter aandelig Berigelse af. Der bør ikke ensidigt lægges Vægt paa Oplysningslitteratur, saa man derved fremmer en *ensidig*

materialistisk Udvikling i Folket“. D. B. ønskede kommunal Drift af Bibliotekerne eller kommunal Garanti. D. F. fastholdt sit Syn fra Viborgmødet: „Der bør ikke fra Statens Side anvendes Tvang for at faa Bogsamlingerne kommunale, saalænge de private Foreninger udfører deres Arbejde tilfredsstillende, og saa længe der ikke fra Kommunernes Side foreligger Ønske om en saadan Ordning“.

D. B. lagde stor Vægt paa, at der blev virket for Bibliotekaruddannelse D. F. var tavs m. H. t. dette Punkt. D. B. ønskede et fagligt Tilsyn med Biblioteksarbejdet. D. F. vilde bevare det frie private Initiativ i Bogsamlingsarbejdet.

Der er i disse Udtalelser fra Foreningerne flere Modsætningsforhold end Samlingspunkter.

Da man paa Rigsdagen havde opattet Foreningens Modsætningsforhold til Bogsamlingskomitéen, som et Modsætningsforhold mellem Komitéen og Folkebibliotekerne i Almindelighed, blev der paa Kommunebibliotekar J. H. Landts Initiativ fra en Række Biblioteker Landet over indsendt en Adresse til Regering og Rigsdag, hvori det hedder:

„Undertegnede tillader sig herved at udtale vor Tilslutning til det Arbejde, der paa Bibliotekssagens Omraade er udført med Statens Bogsamlingskomité som Midtpunkt. Vi anser det for en absolut Betingelse for dette Arbejdes lykkelige Fremvækst, at de Retningslinier, som i de senere Aar er blevet fulgt, ogsaa følges for Fremtiden og udvikles nøjere, saaledes at Folkebibliotekerne kan blive Centrer for et virkeligt Oplysningsarbejde med arbejdsbesparende Metoder og efter ensartet Plan under Komitéens vej-

ledende Tiisyn, idet vi mener, at man kun paa denne Maade kan faa det fulde Udbytte af de store Tiiskrud, som fra det offentliges Side ydes til Bibliotekerne".

Adressen var tilstillet 62 Købstadbiblioteker uden for Storkøbenhavn og 213 Landsbybiblioteker; den fik Tilslutning fra 45 Købstadbiblioteker og 143 Landsbybiblioteker.

*

Der var endnu en Sag, der skærpede Modsætningsforholdet mellem „Danmarks Folkebogsamlinger" og Komiteén og førte til aaben Strid mellem D. B. og D. F., og dette var den saakaldte *Rabatsøg*.

I Betingelserne for den Rabat paa nye Bøger, som Bjerre udvirkede hos Forlæggerne, stod, at Biblioteker for at nyde den skulde være statsunderstøttede og tillige være Medlemmer af „Danmarks Folkebogsamlinger". Den sidste Bestemmelse var overordentlig vigtig for Foreningens Vækst og Sammenhold. Imidlertid skete der det, at den danske Boghandlertforening ikke ønskede at forny Kontrakten under de gamle Former i. April 1918. Da Formanden fik denne Meddelelse, skrev han en Artikel i „Bogsamlingsbladet", hvori han beskyldte 3—4 sjællandske Biblioteker for at have været hos Forlæggerne og paavirket dem kraftigt for ikke at forny Overenskomsten.

Forlæggerne gik til Statens Bogsamlingskomité og tilbød, at alle statsunderstøttede Biblioteker kunde beholde Rabatten, hvis Komiteén vilde kontrollere, at Ansøgerne var statsunderstøttede.

Komiteén gik ind paa dette, og den overtog Kon-

trollen med Rabatten, der ellers før havde fundet Sted paa Foreningens Kontor.

Da Professor Steenberg i sine Meddelelser om Rabatten gjorde opmærksom paa, at den eneste Bettingelse for Rabat var Ret til Statsunderstøttelse, og at man ikke længere behøvede at være Medlem af Foreningen D. F. for at modtage Rabat, kom Professor Steenberg og Lærer Bjerre i Polemik med hinanden. S. paastod, at mange ikke statsunderstøttede Biblioteker havde faaet Rabat under Foreningens Kontrol. B. mente, at noget saadant let kunde ske, men det gjaldt kun nogle faa Stykker. S. dokumenterede gennem den Korrespondance, der var indløbet til Komiteén, efter at denne havde overtaget Kontrollen, at hans første Paastand var rigtig. B. replicerede meget kraftigt og beskyldte Medlemmer af Komiteén for at have paavirket Forlæggerne. Næsten samtidig skrev Overlærer Høirup i „Bogsamlingsbladet", at „Dansk Biblioteksforening og nogle af dens ledende Mænd havde modarbejdet „Danmarks Folkebogsamlinger" bl. a. ved den Henvendelse til Forlæggerne, der medførte den ny Rabatordning.

Da Th. Døssing var blevet konstitueret Formand for Statens Bogsamlingskomité og derfor havde trukket sig tilbage som Formand for „Dansk Biblioteksforening", erklærede hans Efterfølger, nuværende Overbibliotekar Svend Dahl, at „Dansk Biblioteksforening" ikke under nogensomhelst Form havde foretaget en saadan Henvendelse, og at Foreningen overhovedet ikke nogensinde havde beskæftiget sig med Rabatsspørgsmaalet.

Høirup ledsagede denne Erklæring med Bemærk-

ninger, der tydelig sigtede Th. Døssing for at have været med i Henvendelsen til Forlæggerne.

Paa dette Tidspunkt mente daværende Kirkenimester Povlsen, der selv havde været Landsbybibliotekar, at det var nødvendigt at stifte Fred mellem de stridende Biblioteksfolk og sammenkaldte de forskellige interesserede til et Møde i Kirkenimesteriet.

Her oplystes det, at Forlæggernes Opsigelse af den gamle Kontrakt stammede fra et Par sjællandske Bibliotekarer, der ønskede at faa Rabatten direkte ligesom Københavns Kommunebiblioteker, uden at de behøvede at være Medlemmer af „Danmarks Folkebogsamlinger“. Da Forlæggerne fandt dette Ønske rimeligt og kun ønskede Betingelsen om Statsunderstøttelse, var de gaaet til Statens Bogsamlingskomité med Anmodningen om Kontrol. Deltagerne i Mødet enedes om at udsende en Erklæring, hvor der blandt andet staar følgende: „*Af Forhandlingernes fremgik det saaledes klart, at der ikke i denne Forbindelse er noget at behøje Statsens Bogsamlingskomité og „Dansk Biblioteksforening“ eller disses Ledere.*“ Fra alle Sider var der Enighed om nu at holde sammen om Biblioteksarbejdet for vort Folk, og at Striden om Rabatten ikke maatte staa som en Hindring i saa Henseende.

Næsten samtidig med Rabatstridens Afslutning indsendte Amtmand H. Lehmann til begge Foreninger et Forslag, der gik ud paa, at danne en ny Forening ved Sammenslutning af de to bestaaende Foreninger, og han tilbød at være medvirkende, hvis man fra de to Sider ønskede noget saadant.

Begge Foreninger erklærede sig villige til Sammen-

slutning, og efter mange Udvalgs møder og lange Forhandlinger stiftedes „*Danmarks Biblioteksforening*“ den 27. September 1919, og dermed var tilsynsladende alle Stridigheder ophørt mellem biblioteksinteresserede i Landet.

Baade ved Mødet i 1909 og ved „Dansk Biblioteksforenings“ Aarsmøde i 1918 havde Overbibliotekar H. O. Lange rejst Spørgsmaalet om en *Lovgivning for Folkebibliotekerne*, og flere andre Steder var dette vigtige Spørgsmaal i Aarenes Løb blevet drøftet.

I de 10 Aar, der var gaaet, siden Lange rejste Spørgsmaalet, var der sket en meget stærk Udvikling inden for Bibliotekssagen. Det blev mere og mere klart, at Lange i 1909 havde set rigtigt, da han foreslog Centralbibliotekerne. Udviklingen viste, at den bedste Organisation af Biblioteksvæsenet i Danmark var en Gruppering af Landsbybiblioteker omkring et større Købstadbibliotek, og den viste endvidere, at selve Folket havde dyb Interesse for denne Form og var rede til at bringe pekuniære Ofre for den. De stedlige Tilskud var mellem 1910 og 1918 steget fra 35,000 Kr. til 200,000 Kr., i samme Periode steg Statens Tilskud fra 12,000 Kr. til 100,000 Kr.; derfor var det meget naturligt, at Undervisningsministeriet svarede imødekommande paa en Anmodning fra de to Biblioteksforeninger om at nedsætte et Udvalg, der kunde forberede en Lov for Folkebibliotekerne.

Udvalget, der maatte sammensættes saaledes, at alle interesserede Parter følte sig repræsenterede, kom til at bestaa af følgende:

Valgt af Rigsdagens Parter: Folketingsmændene

Borgmester P. Christensen, Redaktør, nu Pastor Johs. Fog-Petersen, Oberst H. Parkov og Direktør M. N. Slesbager; valgt af Ministeriet: Departementschef A. P. Weis, Udvalgets Formand, Overbibliotekar Dr. H. O. Lange og Overbibliotekar V. Grundtvig; valgt af Statens Bogsamlingskomité: Professor Andr. Sch. Steenberg, Amtmand H. Lehmann og Bibliotekar Th. Døssing; valgt af Danmarks Biblioteksforening: Bibliotekar Jørgen Banke, Underbibliotekar Svend Dahl, Lærer H. P. Hansen og Redaktør Rasmus P. Nielsen.

Udvalget skulde overveje følgende fire Spørgsmaal:

1) Hvilke forskellige Former af folkelige Biblioteker bør støttes af Staten? 2) efter hvilke Regler skal Beregningen af Statstilskuddet til de enkelte Biblioteker finde Sted? 3) hvilke Betingelser bør der stilles for Opnaelse af Statstilskud? og 4) hvorledes vil den Myndighed, der paa Statens Vegne skal føre Tilsyn med Bibliotekerne og skal beregne Tilskuddene, være at sammensætte, og hvorledes vil dens Forretningsomraade i det hele være at bestemme?

Udvalget begyndte sit Arbejde 31. Oktober 1919 og havde allerede i Januar 1920 et enstemmigt vedtaget Lovforslag færdigt, der uden nogen Ændring blev vedtaget i begge Rigsdagens Ting, og den 5. Marts underskrev Kongen *Lov om statsunderstøttede Biblioteker*.

Fra at være „en Sag“, der ganske vist med Sympati og Velvilje hvert Aar blev understøttet paa Finansloven, var de danske Folkebiblioteker gledet ind paa Lovens sikre Grund og kunde med Tryghed se Fremtiden imøde.

Det var, som det fremgaar af Lovens Titel, en Tilskudslov, men gennem de Betingelser for Tilskud, som den opstillede og overlod til Ministeriet at føre ud i Livet gennem et Cirkulære, kom den til at gribe dybt ind i Folkebibliotekernes indre og ydre Virksomhed, og ved sine Bestemmelser om den administrerende, raadgivende og tilsynsførende Myndighed samt ved det Raad, den oprettede, blev den et fuldt gyldigt Udtryk for de Goder, Bibliotekerne paa dette Tidspunkt ønskede sig fra Staten, og samtidig fik denne et Organ til at lede Administrationen og varetage dens Interesser i Biblioteksarbejdets Udvikling.

Da Professor Steenberg samtidig med Lovens Vedgelse paa Grund af Sygdom nedlagde sin Post, var det en Selvfølge for alle, der kendte Biblioteksforhold i Danmark, at Th. Døssing, der havde været primus motor ved Lovens Forberedelse og gennem flere Aar været Fører under Arbejdet med at tilpasse de amerikanske Metoder til danske Forhold, blev indsat i Biblioteksdirektørens ansvarfulde Embede for at føre Lovens ud i Livet.

STATISTIK OVER BIBLIOTEKSUDVIKLINGEN

1919—1927

	1919	1927
Centralbibliotekers Antal	5	27
Købstadsbibliotekers (herunder Central- biblioteker) Antal	67	80
Antal Bind	294 000	590 007
Antal Udlaan	1 113 000	3 053 007
Kommunale Tilskud Kr.	83 700	484 609
Andre stedlige Tilskud Kr.	40 000	144 481
Landsbybibliotekers Antal	602	742
Antal Bind	383 000	837 082
Antal Udlaan	735 000	2 659 241
Kommunale Tilskud Kr.	50 800	313 100
Andre stedlige Tilskud Kr.	24 400	150 264
København's Kommunebibliotekers Antal	1	1
Antal Bind	105 677	230 669
Antal Udlaan	1 028 970	1 674 073
Kommunetilskud	193 486	565 422
Statstilskud til samtlige ovennævnte Biblioteker Kr.	105 000	901 530
	<small>(Indbefatter ikke København).</small>	<small>(herunder Kbh. 94 500 Kr.)</small>

INDHOLD:

	Side
Almnebibliotekets Kaar først i det nittende Aarhundrede ..	3—9
Udvalget for Folkeoplysnings Fremme	9—14
Folkebiblioteker sidst i det nittende Aarhundrede	14—17
København's Kommunebiblioteker grundlægges	17—19
A. S. Steenberg og hans første Virksomhed	20—27
Statsbiblioteket i Aarhus	27—29
„Danmarks Folkebogsamlinger“	30—32
Statens Bogsamlingskomité grundlægges	32—34
Tanken om Centralbiblioteker opstaar	34—40
Spændingen mellem Statsbiblioteket og Folkebibliotekerne .	40—42
Th. Døssing og J. J. Aarsoe omplanter de amerikanske Ideer paa dansk Grund	43—46
De første Centralbiblioteker	46—48
De to Retninger inden for Folkebiblioteksbevægelsen	48—58
De nye Tilskudsformer, Biblioteksudviklingen, Bibliotekar- uddannelse samt Striden om Statens Betingelser for Anerkendelse af Centralbibliotekerne	59—68
Rabotstriden	68—71
Danmarks Biblioteksforening opstaar	71
Udvalget til Forberedelse af Lov om statsunderstøttede Bib- lioteker	71—73
Statistik over Biblioteksudviklingen 1919—1927	74